תלמוד בבלי · ראשונים · ראש · סדר מועד

פסקי הרא"ש על ראש השנה

רבנו אשר ב"ר יחיאל

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פסקי הרא"ש על ראש השנה

רבנו אשר ב"ר יחיאל

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פסקי-הראש-על-ראש-השנה/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 4
הלכה ג 5
הלכה ד 5
הלכה ה 5
הלכה ו 10
הלכה ז 11
פרק ג 11
הלכה א 11
הלכה ב 12
הלכה ג 13
הלכה ד 13
הלכה ה 14
הלכה ו 16
הלכה ז 17
הלכה ח 17
הלכה ט 17
הלכה י 18
הלכה יא 18
הלכה יב 19
הלכה יג 19
פרק ד 19
הלכה א 19
הלכה ב 20
הלכה ג 20
הלכה ד 22
הלכה ה 23
הלכה ו 23
הלכה ז 23
הלכה ח 24
הלכה ט 25
הלכה י 26
הלכה יא 28
הלכה יב 30
הלכה יג 30
הלכה יד 30

פרק א

הלכה א

א [דף ב] ארבעה ראשי שנים הן. בא' בניסן ר"ה למלכים ולרגלים. בא' באלול ר"ה למעשר בהמה. ר' אלעזר ור"ש אומרים באחד בתשרי:

ב [דף ד] רגלים באחד בניסן הוא בט"ו בניסן הוא אמר רב חסדא רגל שבו תחילה לרגלים. למאי הלכתא. לנודר למיקם עלי' בבל תאחר. דתניא אחד הנודר ואחד המקדיש ואחד המעריך כיון שעברו עליו ג' רגלים עובר עליו בבל תאחר. ר"ש אומר ג' רגלים כסדרן וחג המצות תחילה וכן היה ר"ש אומר רגלים פעמים ג' פעמים ארבעה פעמים חמשה. הא כיצד נדר לפני הפסח הרי כאן שלשה. לפני עצרת הרי כאן חמשה לפני החג הרי כאן ארבעה:

ג [דף ו] ת"ר מוצא שפתיך תשמור. מוצא שפתיך זו מצות עשה. תשמור זו מצות לא תעשה. ועשית אזהרה לב"ד שיעשוך. כאשר נדרת זה נדר. לה' אלהיך אלו חטאות ואשמות עולות ושלמים. נדבה כמשמעה. אשר דברת אלו קדשי בדק הבית. בפיך זו צדקה. אמר רבא וצדקה מיחייב עליה לאלתר מ"ט דהא קיימי עניים. יראה דמירי בדמפריש מעות לצדקה בסתם דומיא דנדר ונדבה וקרבנות. אבל יכול אדם להפריש מעות לצדקה שיהו מונחין אצלו ליתנם לעניים מעט ע"י מקום שיראה לו ואין בשהייתו משום בל תאחר:

הלכה ב

א מתני' באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות לנטיעה ולירקות. באחד בשבט ר"ה לאילן כדברי ב"ש וב"ה אומרים בחמשה עשר בו:

ב [דף ח] ר"ה לשנים למאי הלכתא א"ר פפא לשטרות דתנן (שביעית פ"י מ"ה) שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין.

ג [דף ט] ע"ב ולנטיעה מנא לן דכתיב שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל וכתיב ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים לה' ובשנה החמישית תאכלו את פריו וגמר שנה שנה מתשרי דכתיב מראשית השנה ועד אחרית שנה: ת"ר אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב ערב שביעית ל' יום לפני ר"ה עלתה לו שנה ומותר לקיימו בשביעית. פחות משלשים יום לפני ר"ה לא עלתה לו שנה ואסור לקיימו בשביעית

ד [דף י] ופירות נטיעה זו אסורין עד ט"ו בשבט אם לערלה ערלה אם לרבעי רבעי. מנהני מילי כתיב ג' שנים יהיה לכם ערלים וכתיב ובשנה הרביעית וכתיב ובשנה החמישית

הא כיצד פעמים שברביעית ועדיין אסורה משום ערלה ופעמים שבחמישית ועדיין אסורה משום רבעי מכאן שהן אסורין עד ט"ו בשבט ואוקימנא לה

ה [ע"ב] כר"מ דאמר יום אחד בשנה חשוב שנה. וכי בעי שלשים יום לקליטה ודין הוא דליבעי שלשים ואחד יום אלא קסבר ר"מ יום ל' עולה לכאן ולכאן. ותניא אידך אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלשים יום לפני ר"ה ואם נטע והבריך והרכיב יעקור (דברי ר"א). ר' יהודה אומר כל הרכבה שאינה קולטת בשלשה ימים שוב אינה קולטת. ר"ש ור' יוסי אומרים שתי שבתות אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לדברי האומר ל' יום צריך ל' ושלשים לדברי האומר ג' צריך ל' ושלשה. לדברי האומר שתי שבתות צריך שתי שבתות ול' גרסינן בפרק הערל (יבמות דף פג.) אמרי בי רב משמיה דרב הלכה כר' יוסי באנדרוגינוס ובהרכבה ואמרי' בהרכבה מה לי אמר שמואל תא שמע דא"ל (רב) שמואל לרב ענן בהרכבה תני כמ"ד ג' ושלשים והא מילתא איסורא וקי"ל כרב באיסורין:

הלכה ג

א תניא ר"א אומר בתשרי נברא העולם בתשרי נולדו אבות בתשרי מתו אבות בפסח נולד יצחק בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה בר"ה יצא יוסף מבית האסורים

ב [דף יא] בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרים בניסן נגאלו ובתשרי עתידין ליגאל. ר' יהושע אומר בניסן נברא העולם בניסן נולדו אבות בניסן מתו אבות בפסח נולד יצחק בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה בר"ה יצא יוסף מבית האסורים בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרים בניסן נגאלו ובניסן עתידים ליגאל:

הלכה ד

א תנא בא' בתשרי ר"ה לירקות למעשרות ולנדרים

ב [דף יב] ע"ב לנדרים למאי הלכתא לכדתניא המודר הנאה מחבירו לשנה מונה י"ב חדש מיום ליום ואם אמר לשנה זו אפי' לא עמד אלא בעשרים ותשעה באלול כיון שהגיע יום א' בתשרי עלתה לו שנה. אפי' מאן דלית ליה יום א' בשנה חשוב שנה הכא לצעורי נפשיה קביל עליה והא איצטער. ואימא ניסן בנדרים הלך אחר לשון בני אדם:

הלכה ה

א מתני' [דף טז] בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן. ובראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון שנאמר (תהלים לג) היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם. ובחג נידונים על המים: תניא תבואה שאירע בה קרי או אונס קודם הפסח נידונית לשעבר ולאחר הפסח נידונית להבא. אדם שאירע בו קרי

או אונס קודם יה"כ נידון לשעבר ולאחר יוה"כ נידון להבא. אמר רבא ש"מ תרי דיני מתדיינא שתא. תנא דבי ר' ישמעאל בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן ובחג נידונין על המים ואדם נידון בר"ה וגזר דין של אדם נחתם ביוה"כ. תניא ר' יהודה אומר משום ר"ע מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח מפני שבפסח זמן תבואה אמר הקב"ה הקריבו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות. ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת מפני שבעצרת זמן פירות האילן הוא אמר הקב"ה הקריבו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן. ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג מפני שבחג זמן גשמי שנה אמר הקב"ה נסכו מים בחג לפני כדי שיתברכו לכם גשמי שנה ואמרו לפני בר"ה מלכיות זכרונות ושופרות. מלכיות כדי שתמליכוני עליכם. זכרונות כדי שיבא זכרוניכם לפני לטובה. ובמה בשופר: אמר ר' אבהו למה תוקעין בשופר של איל אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם ומעלה אני עליכם כאלו עקדתם עצמכם לפני א"ר יצחק למה תוקעין. למה תוקעין רחמנא אמר ליתקע. אלא למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין

ב [ע"ב] ותוקעין ומריעין כשהן עומדים. כדי לערבב השטן. וא"ר יצחק כל שנה שאין תוקעין בתחילתה מריעין לה בסופה מ"ט משום דלא עירבב שטן. וא"ר יצחק כל שנה שרשה מתחילתה מתעשרת בסופה דכתיב (דברים יא) מראשית השנה ועד אחרית שנה מרשית כתיב ועד אחרית. מכלל דאיכא אחרית. וא"ר יצחק אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו שבאותה שעה שנאמר (בראשית כא) כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם. ואמר ר' יצחק ג' דברים מזכירין עונותיו של אדם קיר נטוי ועיון תפלה ומוסר דין על חבירו. דאמר ר' יוחנן כל המוסר דין על חבירו הוא נענש תחילה דכתיב (שם טז) ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך וגו' וכתיב (שם כג) ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה. ואמר ר' יצחק ארבעה דברים מקרעין לאדם גזר דינו ואלו הן צעקה צדקה שינוי השם ושינוי מעשה ויש אומרים אף שינוי מקום. ואמר ר' יצחק חייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנאמר (מלכים ב ד) מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת מכלל דבחדש ושבת איבעי ליה למיזל. אמר ר' כרוספדאי אמר ר' יוחנן ג' ספרים נפתחים בר"ה אחד של צדיקים גמורים ואחד של רשעים גמורים ואחד של בינונים. צדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים רשעים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר למיתה. בינונים תלוים ועומדים מר"ה ועד יום הכפורים. זכו נכתבים לחיים לא זכו נכתבים למיתה. תנן התם בקידושין (דף לט:) כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין את ימיו ונוחל את הארץ

וכל שאינו עושה מצוה אחת אין מטיבין לו ואין מאריכין את ימיו ואינו נוחל את הארץ וקפריש רב יהודה דהכי קאמר כל העושה מצוה אחת יתירה על זכיותיו מטיבין לו וכו': תנו רבנן לעולם יראה אדם את עצמו כאלו חציו זכאי וחציו חייב עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו לכף זכות. עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע עצמו לכף חובה שנאמר (קהלת י) וחוטא אחד יאבד טובה הרבה בשביל חטא אחד שחטא זה איבד ממנו טובה הרבה. ר"א בר ר"ש אומר לפי שהעולם נידון אחר רובו ויחיד אחר רובו לפיכך צריך שיראה עצמו כאלו כל העולם כולו תלוי עליו עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה בשביל חטא אחד שחטא זה איבד ממנו ומכל העולם כולו טובה הרבה. ורשב"י אומר אף צדיק כל ימיו ומרד באחרונה איבד את הראשונות שנא' (יחזקאל לג) צדקת הצדיק לא תצילנו ביום רשעו. ואפי' רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שם רשע שנאמר (שם) ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו. וניהוי כמחצה זכאי ומחצה חייב. ארשב"ל בתוהא על הראשונות. תניא ב"ש אומרים שלש כתות ליום הדין. אחת של רשעים גמורים ואחת של צדיקים גמורים ואחת של בינונים. של צדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיי העולם הבא. של רשעים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לגיהנם שנאמר (דניאל יב) ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם. בינונים שעונותיהן וזכיותיהן שקולים יורדין לגיהנם

ג [דף יז] ומצפצפין ועולין. שנאמר (זכריה יג) והבאתי את השלישית באש. ועליהם אמרה חנה (שמואל א ב) ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל. וב"ה אומרים ורב חסד מטה כלפי חסד ועליהם אמר דוד (תהלים קטז) אהבתי כי ישמע ה' ועליהם נאמרה כל הפרשה כולה דלותי ולי יהושיע. בינונים דאמרי ב"ה ורב חסד מטה כלפי חסד דוקא שאין בכלל עונותיהם עון פושעי ישראל בגופן. מאי ניהו קרקפתא דלא מנח תפילין. אבל אם בכלל מחצה עונותיהן עון פושעי ישראל בגופן. מבצבצין ועולין כדכתיב והבאתי את השלישית באש ועליהם אמרה חנה ה' ממית ומחיה וגו'. אבל אם עונותיהם מרובין מזכיותיהן ובכללן עון פושעי ישראל (בגופן). וכן פושעים אחרים בגופן והעוברי עבירה כגון עריות יורדין לגיהנם ונידונים בה י"ב חדש ואחר י"ב חדש גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפזרתן תחת כפות רגלי הצדיקים. שנאמר (מלאכי ג) ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם. אבל הצדוקים והבייתוסים והמסורות והאפיקורסין ושכפרו בתורה ושכפרו בתחיית המתים ושנתנו חתיתם בארץ החיים והם הפרנסים המטילין אימה על

הציבור שלא לשם שמים ושחטאו ושהחטיאו את הרבים כגון ירבעם בן נבט וחביריו יורדין לגיהנם ונידונים בה לדורי דורות שנא' (ישעיה סו) ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו'. הא דאמרי' לעיל רשעים גמורים דהיינו רוב עונות נכתבין ונחתמין לאלתר לגיהנם אע"ג דכתיב בקרא (דניאל יב) דראון עולם לא בעי למימר שאין להם תקנה לעולם אלא נידונין י"ב חדש ושוב באין לעולם הבא אחר שכלה דינם בגיהנם י"ב חדש. ודראון כמו די שראו אותו העולם נמצא ששה חלוקים בדיני העולם הבא. צדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיי העוה"ב: בינונים וליכא בכלל עונותיהן עון פושעי ישראל בגופן ורב חסד מטה כלפי חסד: אבל יש בכלל עונותיהן עון פושעי ישראל בגופן יורדין לגיהנם ומבצבצין ועולין: רובן עונות ואין בכלל עונותיהן עון פושעי ישראל בגופן יורדין לגיהנם ונידונים בה י"ב חדש ואחר שסבלו את דינם י"ב חדש באין לחיי העוה"ב: רובן עונות ויש בכלל עונותיהם עון פושעי ישראל בגופן יורדין לגיהנם ונידונים בה י"ב חדש לאחר י"ב חדש גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפזרתן תחת כפות רגלי הצדיקים: אבל הצדוקים והבייתוסים והמסורות יורדין לגיהנם ונידונים בה לדורי דורות. רב אלפסי ז"ל גורס קרקפתא דלא מנח תפילין לעולם. אבל בספרים לא נמצאת גירסא זאת אלא קרקפתא דלא מנח תפילין. ופר"ת הנמנע מתפילין בשביל שהמצוה בזויה עליו מה תועלת יש ברצועות הללו. אבל אם ירא להניח תפילין משום דבעי גוף נקי כדאמרי' בפרק במה טומנין (שבת דף מט.) תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים והוא ירא שמא לא יזהר בקדושה ובטהרה אע"ג דעבירה היא דבקל יכול ליזהר בשעת קריאת שמע ותפלה מ"מ לא מיקרי בהכי פושעי ישראל בגופן. א"ר יהודה אמר רב כל פרנס המטיל אימה יתירה על הציבור שלא לשם שמים אין רואה בן ת"ח. שנאמר (איוב לז) לכן יראוהו אנשים לא יראה כל חכמי לב: ובה"א ורב חסד מטה כלפי חסד היכי עביד. ר"א אומר כובש שנאמר (מיכה ז) ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ר' יוסי בר חנינא אומר נושא שנא' (מיכה ז) מי אל כמוך נושא. תנא דבי ר' ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה. אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק דכי איכא רוב עונות מיחשב בהדייהו. תנא דבי רבי ישמעאל גם הוא בא לפרש מילתא דב"ה ואומר דאינו כובש ולא נושא אלא עון ראשון שאדם עושה הקב"ה מעבירו ואינו נותנו לשאר עבירות. נמצא אם הוא שקול' הזכיות מכריעין כיון שאותו עון אינו עמהם. ואם הכף שקולה בלא אותו עון הקב"ה מחזיר אותן העונות והעונות מכריעין. והיינו דקאמר דוד תנה עון על עונם. ורב אלפס ז"ל כתב מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה. פי' אדם כשר ותמים בדרכיו אם נכשל בחטא ועדיין לא בא חטא לידו מעודו אותו החטא אין הקב"ה כותבו עליו אלא מעבירו וכך

היא מדתו של הקב"ה שלא לחייב בתחילה. שנא' (איוב לג) הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר. ואמר רבא עון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מיחשב בהדייהו. פי' אחר לגאון וששאלתם הא דתניא מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה דתנא דבי ר' ישמעאל באדם ירא שמים שהוא קבוע בעשיית המצות ושומר חמורות ובעתים חוטא בקלות מדתו של הקב"ה עמו שהוא מעביר ראשון ראשון ומוחלן ובתורת צדיקים הוא. ועון עצמו אינו נמחק אלא תלוי ועומד עד שעה שימות באותה שעה מחשבין אם זכיותיו מרובין מעונותיו הרי עברו עונותיו ראשון ואינן חשובין עליו ודומה כאלו לא עשאן. אבל אם גברו אותן עונות ונמצאו מעשיו כולן כשמצטרפין ונשקלין זה עם זה רובן חובות הרי כל אחד ואחד נחשב וזו היא המדה המנויה בדרכי השם. וזו היא (פירושה דכך היא המדה). פי' מדה (שביעית) [ששית] משלש עשרה מדות שבפרשת ויעבור ורב חסד ב"ה אומרים מטה כלפי חסד. ופי' תנא דבי ר' ישמעאל לכל הני דאמרינן יורדין לגיהנם ה"מ היכא דמיית בלא תשובה אבל מת בתשובה מנכין לו מעונותיו שנאמר (יחזקאל לג) ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו אלא הקב"ה מוחל לו כל עונותיו ונותנו במחיצתן של צדיקים: אמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין כל פשעיו שנאמר (מיכה ז) נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע

ד [ע"ב] ויעבור ה' על פניו ויקרא א"ר יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח ציבור והראה למשה בסיני ואמר לו כל זמן שישראל חוטאים יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם. ה' ה' אני הוא קודם שיחטא האדם אני הוא אחר שיחטא האדם. וא"ת מה צריך האדם למדת רחמים קודם שיחטא. וי"ל אע"פ שגלוי וידוע לפניו שסופו לחטוא מתנהג עמו במדת רחמים באשר הוא שם. אי נמי קודם שיחטא בע"ז. ואע"פ שכבר חשב לעובדה ומחשבת ע"ז הקב"ה מצרפה למעשה (קידושין לט: מ.) כדכתיב (יחזקאל יד) למען תפוש את בית ישראל בלבם אפ"ה מתנהג עמו במדת הרחמים קודם שיחטא וכשיחטא מצרף המחשבה עם המעשה. ואומר ר"ת דשני שמות הראשונים שתי מדות. כדדרשינן לה הכא אחת קודם שיחטא ואחת לאחר שיחטא אם שב. אל ג'. רחום ד'. וחנון ה'. ארך אפים ו'. ורב חסד ז'. ואמת ח'. נוצר חסד לאלפים ט'. נושא עון י'. ופשע י"א. וחטאה י"ב. ונקה י"ג. דעון ופשע וחטאה שלשה ענינים הן. כדאמרי' בפרק אמר להן הממונה (דף לו:) דעונות הם זדונות פשעים אלו המרדים חטאות אלו השגגות. ובמגילת סתרים דרבינו נסים גאון אינו מונה השם הראשון. שיש פיסוק בין שני השמות. וה"ק קרא ויקרא הקב"ה ששמו ה'. קריאת ה' אל רחום וחנון. וקא חשיב נוצר חסד לאלפים בשתי מדות. דנוצר חסד היינו מדה אחת ולאלפים מדה

אחרת. דמדה טובה מרובה על מדת פורענות חמש מאות. דבמדת פורענות כתיב על רבעים ובמדה טובה כתיב לאלפים. ולא נהירא לי כלל דלמה ליה למיכתב ויקרא ה' הא כתיב ויעבור ה' על פניו ועליה קאי ויקרא ומה לו להזכיר השם אחרי ויקרא. ועוד נוצר חסד בלא לאלפים אינו מדה דאפי' הרעה הוא נוצר עד רבעים וכל המדות מדות ויתור הם. וכן נהוג לאומרן בכל גלות ישראל שהחזן אומר ויעבור ה' על פניו ויקרא והקהל מתחילין ה' ה' אל רחום וחנון וגו'. ולדברי הגאון היה לו לחזן לומר ויעבור ה' על פניו ויקרא ה' ולקהל להתחיל ה' אל רחום וגו'. אמר רב יהודה ברית כרותה לי"ג מדות שאינן חוזרות ריקן שנא' (שמות לד) הנה אנכי כורת ברית נגד כל עמך. א"ר יוחנן גדולה תשובה שמקרעת גזר דינו של אדם שנא' (ישעיה ז) ושב ורפא לו איזהו דבר שצריך רפואה הוי אומר זה גזר דינו. מיתיבי השב בינתיים מוחלין לו לא שב בינתיים אפי' הביא כל אילי נביות אין מוחלין לו לא קשיא הא ביחיד והא בציבור. גזר דין דיחיד לא מיקרע אבל גזר דין דציבור מיקרע.

ה [דף יח] וגזר דין דציבור מי מיקרע והכתיב (ירמיה ד) כבסי מרעה לבך ירושלים למען תושעי וכתוב אחד אומר (שם) כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית נכתם עינך לפני מאי לאו כאן קודם גזר דין וכאן לאחר גזר דין. לא אידי ואידי לאחר גז"ד ולא קשיא כאן בגזר דין שיש עמו שבועה כאן בגז"ד שאין עמו שבועה. כדאמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן מנין לגזר דין שיש עמו שבועה שאינו נקרע. שנאמר (שמואל א ג) לכן נשבעתי לבית עלי אם יכופר עון בית עלי בזבח ובמנחה עד עולם. אמר אביי בזבח ומנחה הוא דאינו מתכפר אבל מתכפר הוא בד"ת. ר' יצחק אמר יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין. כתוב אחד אומר (דברים ד) מי כה' אלהינו בכל קראינו אליו וכתוב אחד אומר (ישעיה נה) דרשו ה' בהמצאו. לא קשיא הא ביחיד והא בציבור. יחיד אימת אר"נ אמר רבה בר אבוה אלו עשרת ימים שבין ר"ה ליה"כ: ובר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון. מאי כבני מרון הכא תרגימו כבני אימרנא. רשב"ל אומר כמעלות בית חורון:

הלכה ו

א מתני' על ששה חדשים שלוחים יוצאים. על ניסן מפני הפסח. על אב מפני התענית. ועל אלול מפני ר"ה. ועל תשרי מפני תקנת המועדות. ועל כסליו מפני חנוכה. ועל אדר מפני הפורים. וכשהיה בית המקדש קיים יוצאין אף על אייר מפני פסח קטן: והא דלא נפקי אתמוז ואטבת מפני התענית משום דאמרי'

ב [ע"ב] יש צרה צום אין צרה ואין שלום רצו מתענין רצו אין מתענין פי' לא רצו הציבור. אבל היחיד אין לפרוש מן הציבור כל זמן שלא נמנעו הציבור שלא להתענות:

הלכה ז

א איתמר רב הונא ורב חיננא אמרו בטלה מגילת תענית. ריב"ל וריו"ח אמרו לא בטלה.

ב [דף יט] ע"ב והלכתא בטלה והלכתא לא בטלה קשיא הלכתא אהלכתא לא קשיאן כאן בחנוכה ופורים וכאן בשאר יומי: ועל תשרי מפני המועדות.

ג [דף כא] מכריז ר' יוחנן על היכא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי ליעבדו תרי יומי גזירה ניסן אטו תשרי: הדרן עלך ארבעה ראשי שנים

פרק ג

הלכה א

ב [דף כו] כל השופרות כשרין חוץ משל פרה מפני שהוא קרן א"ר יוסי והלא כל השופרות נקראו קרן שנאמר (יהושע ו) והיה במשוך בקרן היובל כשמעכם את קול השופר.

ג [ע"ב] שופר של ר"ה של יעל פשוט ופיו מצופה זהב ושתי חצוצרות משני צדדין שופר מאריך וחצוצרות מקצרות שמצות היום בשופר [ובתעניות בשל זכרים כפופים ופיו מצופה כסף וב' חצוצרות באמצע שופר מקצר וחצוצרות מאריכין שמצות היום בחצוצרות]:

ד [דף כז] תניא בד"א במקדש אבל בגבולין מקום שיש שופר אין חצוצרות מקום שיש חצוצרות אין שופר. אריב"ל מאי קרא בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' (תהלים צח) לפני המלך ה' הוא דבעינן חצוצרות וקול שופר אבל בעלמא לא:

ה [דף כו] ע"ב שוה היובל לר"ה לתקיעה ולברכות. רבי יהודה אומר בר"ה תוקעין בשל זכרים כפופין וביובל בשל יעלים פשוט. ובתוספתא (פ"ב וכ"ה בירושל' הלכה ה) תני תקון מצוי למצוי ושאינו מצוי לשאינו מצוי. א"ר לוי שופר של ר"ה ויה"כ מצוה בכפופים. ולימא הלכה כרבי יהודה אי אמר הלכה כרבי יהודה הוה אמינא אפילו ביובל קמ"ל. וכר' לוי קי"ל כדאמר ר' אבהו לעיל (דף טז.) למה תוקעין בשופר של איל אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם. ולכאורה נראה דלא פליגי אלא למצוה. אבל כולהו מודו דיוצא בדיעבד בין בשל איל בין בשל יעל. כדקתני רישא כל השופרות כשרין חוץ משל פרה ואם לא מצא של איל יוצא בשל יעל או בשל עזים. ותדע דלמצוה פליגי דהא ר' לוי מצוה קאמר. ועוד אטו פשוט וכפוף

בקרא כתיבי תעבירו שופר כתיב ביובל וילפינן ר"ה מיניה. וכיון דכולהו אקרו שופר חוץ משל פרה אמאי לא יצא ועוד דמשמע מילתייהו דרבנן ור' יהודה מחלוקת בפני עצמה ולא קיימא אפלוגתא דת"ק ור' יוסי. ואת"ל דוקא קאמרי א"כ הויא חדא פלוגתא דלת"ק כל השופרות כשרין בין בר"ה בין ביה"כ [בין בתעניות] חוץ משל פרה ולר' יוסי אף בשל פרה ולת"ק דר' יהודה ר"ה ויה"כ בשל יעל ותעניות בשל זכרים. ולר' יהודה בר"ה בשל זכרים וביובלות בשל יעלים אלא ודאי ר' יהודה ורבנן בר פלוגתייהו דוקא למצוה פליגי. וכן כתב הרמב"ן ז"ל ג' מדות בשופרות כל השופרות כשרין בדיעבד בין פשוטין בין כפופין חוץ משל פרה מפני שהוא קרן. ולכתחילה מצוה בכפופים ובכל הכפופין תוקעין והא דקתני בזכרים זכרים לאו דוקא אלא אכפופין לחוד קפיד. ונקט זכרים לפי שהן כפופין וה"ה לכל הכפופין. וכן ת"ק דנקט של יעל פשוט לאו דוקא דיעל לא מיכתב כתיב ולא מירמז רמיז אלא משום דבעי פשוט נקט של יעל שהוא פשוט וה"ה לכל הפשוטים. והא דאמר ר' אבהו למה תוקעין בשופר של איל לאו דוקא נקט איל דשאר כפופים נמי שרי לכתחילה. אלא טעמא דמנהגא קא מפרש וה"ק למה תוקעין בשופר של איל ומחזירין עליו למצוה מן המובחר כדי שיזכור לנו עקידת יצחק. הלכך מצוה מן המובחר בשל איל. והתוספות חזרו והקשו דהא ר' לוי דאמר מצוה של ר"ה ויה"כ בכפופים היינו משום דיליף ר"ה ויה"כ מהדדי בגזירה שוה דשביעי שביעי כדאמר לקמן (דף לד.) בברייתא וכדתנן שוה היובל לר"ה וכו'. ואי הוה משום מצוה בעלמא כדקאמר כמה דכייף איניש טפי עדיף האי טעמא שייך דוקא בר"ה שהתקיעה לתפלה ולזכרון ולא ביובל שאין התקיעה אלא לסימן שילוח עבדים ולהשמטת קרקעות ומתוך זה היה נראה דאין יוצא בר"ה אלא בכפוף. ונ"ל דקושיא חלושה היא זאת לדחות כל הראיות חזקות שכתבתי ויש לדחות קושיא זו דר' לוי סבר כיון דבגזרה שוה ילפי מהדדי ויש טעמא לומר בר"ה כפופים למצוה מעתה כדי להשוותם יחד ראוי גם ביה"כ להצריך כפופים למצוה. ואע"ג דלא שייך ביה האי טעמא ור' יהודה לית ליה הך סברא אלא יליף ג"ש לדברי חובה. אבל בדבר מצוה לא מדמי להו להדדי. והרמב"ם ז"ל (פ"א הל' א') כתב כל השופרות פסולים חוץ מקרן של כבש. והראב"ד כתב על זה שהפריז מדותיו:

הלכה ב

ב [דף כז] ע"א מתני' שופר שנסדק ודבקו פסול. דיבק שברי שופרות פסול.

ג [ע"ב] ניקב וסתמו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר. פרש"י שופר שנסדק ודבקו פסול משום דהו"ל כשני שופרות משמע שר"ל שנסדק ונחלק לשתי חתיכות דאם נשאר מחובר מצד אחד אין זה ב' שופרות. וקשה דא"כ היינו דיבק שברי שופרות. ונראה

לפרש דנסדק לצד אחד לאורכו על פני כולו ונתבטל מתורת שופר לפי שאין שם שופר עליו וכל שכן דיבק שברי שופרות וזו ואין צ"ל זו קתני. אי נמי לא זו אף זו קתני דיותר סופו להפרד כשנסדק מצד אחד ודבקו מצד אחר ממה שעשאו שופר של חתיכות. ונ"ל דמעיקרא לא קשיא דשאני התם שדבק שבר לשבר לאורך השופר והקול יוצא משבר לשבר ושייך לפוסלו משום שנים ושלשה שופרות. אבל הכא שכל אורך השופר חתיכה א' אין פסולו דומה לדיבק שברי שופרות וסלקא דעתך אמינא לא מיפסיל. ומה שפרש"י ודבקו בדבק הקשה עליו הרמב"ן ז"ל דה"ל שלא במינו ומאי איריא נסדק אפי' ניקב פסול. ופי' דבקו היינו מעצמו שחממו באור ונפשר ונדבק. ולא מיסתבר לי כי א"א שידבק יחד ע"י חימום ולא מיקרי חיבור על ידי דבק שלא במינו אלא דוקא כשניקב וסתם הנקב בחתיכה אחרת. אבל אם חיבר הסדק בדבק חוזר לכמות שהיה ואין הדבק ניכר בין הסדקים:

הלכה ג

גמ' ת"ר היה ארוך וקצרו כשר. ציפהו זהב במקום הנחת הפה פסול שלא במקום הנחת הפה כשר. לכאורה נראה לפרש דעובי השופר מקום שמניח עליו הפה קרוי במקום הנחת הפה ושלא במקום הנחת הפה היינו מבחוץ סמוך להנחת הפה. אבל קשה דהיינו ציפהו זהב מבחוץ. ואין לפרש שלא במקום הנחת הפה בעובי הראש האח' לצד הרחב דהא אמרי' הוסיף עליו כל שהוא פסול בין במינו בין שלא במינו. ולא מיסתבר למימר דהתם מיירי שאין בין הכל אלא שיעור שופר. וה"ר יונה ז"ל פי' הא דקאמר ציפהו זהב אם נשתנה הקול פסול היינו מחצי השופר ולמטה דהיינו משתי אצבעות ולמטה. לפי כשהקול נכנס ברחב השופר אז הוא משמיע קול ודרכו להשתנות מחמת הציפוי. אבל מחציו ולמעלה לצד פיו אין דרכו להשתנות מחמת הציפוי ואפי' אם מתנה מעט אינו חשוב שינוי לפי שאין לשם עיקר השמעת קול. וקולא גדולה היא זו לומר דאפי' אם נשתנה קולו מחציו ולמעלה כשר. מתוך קושיא זו שהיה קשה לו דהיינו ציפהו זהב מבחוץ דאיכא למימר דפשיטא דאין קולו משתנה בשביל ציפוי כל דהו שעושה אצל פיו ואיצטריך לאשמועי' דלא תימא דהוי כמו נתן שופר בתוך שופר. ציפהו זהב מבפנים פסול לפי שאין זה קול שופר. מבחוץ אם נשתנה מכמות שהיה פסול ואם לאו כשר:

הלכה ד

גרדו והעמידו על גלדו בין מבפנים בין מבחוץ כשר. נתן שופר בתוך שופר ותקע אם קול פנימי שמע יצא. כגון שהיה פה של פנימי משוך קצת למעלה חוץ לפה החיצון ולא נכנס קולו בין שני השופרות. אם קול החיצון שמע לא יצא. פי' אף קול החיצון דא"א

לשמוע קול חיצון בלא קול פנימי אלא אף קול החיצון קאמר. וטעמא דפסול משום דשופר א' אמר רחמנא ולא ב' שופרות. ויראה דהא דאמרינן אם קול פנימי שמע כשר היינו כשלא נשתנה קולו מחמת ציפוי החיצון. דאי נשתנה קולו נמצא הקול בא מכח ב' שופרות והיינו בכלל אם קול חיצון שמע: הפכו ותקע בו לא יצא. א"ר פפא לא תימא דהפכיה ככיתונא אלא שהרחיב את הקצר וקיצר את הרחב. מאי טעם כדרב מתנה דא"ר מתנה אמר קרא (ויקרא כה) והעברת שופר דרך העברתו בעינן. י"מ לא תימא דהפכיה כי כיתונא שהוא פסול דהא פשיטא הוא אלא אפי' הרחיב את הקצר וקיצר את הרחב פסול וי"מ דה"ק לא תימא דהפכיה כי כיתונא שהוא פסול דהא פשיטא הוא דכשר דאע"פ שהפכו מ"מ הקצר עומד במקומו והרחב עומד במקומו ודרך העברתו הוא אבל אם הרחיב את הקצר וקצר את הרחב אסור דדרך העברתו בעינן וליכא. ירושלמי (הלכה ז) הפכו מהו ונשמעניה מן הדא גרדו בין מבחוץ בין מבפנים כשר ולא אמרו אלא גרדו אבל הפכו פסול מה ביניהם זה ביטל חללו וזה לא ביטל חללו וזה כלישנא קמא דהפכיה כי כיתונא פסול. ירושלמי ותוקע מן הקצר שנא' (תהלים קיח) מן המצר קראתי יה: דבק שברי שופרות. ת"ר הוסיף עליו כל שהוא בין במינו בין שלא במינו פסול ואפי' היה בו שיעור שופר מתחילה דשופר אחד אמר רחמנא ולא שני שופרות:

הלכה ה

ניקב וסתמו אם מעכב התקיעה פסול ואם לאו כשר וכו'. ת"ר ניקב וסתמו בין במינו בין שלא במינו פסול. ר' נתן אומר במינו כשר שלא במינו פסול. במינו כשר א"ר יוחנן והוא שנשתייר רובו. מכלל דבשלא במינו אע"פ שנשתייר רובו פסול. איכא דמתני לה אסיפא שלא במינו פסול א"ר יוחנן והוא שלא נשתייר רובו מכלל דבמינו אע"פ שלא נשתייר רובו כשר. הא דתנן במתני' ניקב וסתמו אם מעכב התקיעה פסול י"מ אם מעכב התקיעה קודם שסתמו וכשסתמו חזר הקול לכמות שהיה משום דגרסי' בירושלמי (הל' ו) דאם היה מעכב את התקיעה וסתמו פסול. וטעמו דפסול משום כיון דסתימה זו מסייעת לקול. משום ששופר אחד אמר רחמנא ולא שיסייע שום דבר אחר לקול השופר. כמו ציפהו זהב דאם נשתנה קולו פסול ואם לא היה מעכב התקיעה שלא נשתנה הקול מחמת הנקב הרי קולו כמו שהיה ואין דבר אחר מסייעו כשר ועוד גרסינן בירושלמי (שם) רבי יוסי בר זימנא בשם רבי זירא והוא שסתמו אבל לא סתמו כשר שכל הקולות כשרין בשופר. ולאחר סתימה גריעה טפי משום דסתימה מסייע לקול כדפרישית ולפי זה אם לאחר הסתימה מעכב התקיעה כשר דלא נשתנה קולו מחמת ד"א (אתמהה) והשתא הא דא"ר נתן במינו כשר שלא במינו פסול ע"כ אהיה מעכב התקיעה קאי. דהא קאמר

עלה ר' יוחנן והוא שנשתייר רובו והוא שנפחת רובו וא"א לנקב גדול כזה שלא יעכב התקיעה ואפ"ה מכשר ר' נתן במינו ומתני' דפסלה בסתמא דמשמע אפי' במינו אתא כרבנן אי נמי כר' נתן והוא שנפחת רובו ומיהו לאידך לישנא דקאמר שלא במינו פסול כשנפחת רובו דמשמע אבל במינו אע"פ שנפחת רובו כשר. ורבנן פסלי אפילו במינו היכא דנפחת רובו אבל נשתייר רובו מודו דכשר. דהא מוקי פליגתייהו בנפחת רובו. קשה דמתני' כמאן דהא נפחת מיעוטו כשר בין לרבנן בין לרבי נתן ואע"פ שלא נפחת אלא מיעוטו א"א שלא יעכב הנקב התקיעה בעוד שלא נסתם ואפ"ה מכשרי הלכך צריך לפרש דמעכב התקיעה לאחר שסתמו קאמר. דכיון דהסתימה מעכבת את התקיעה הוי כמו שופר ודבר אחר כי נשתנה הקול מחמת הסתימה ודמי לציפהו זהב. אבל עיכוב הקול דקודם הסתימה לא חיישינן דכיון דעתה חוזר לכמות שהיה אין זה נקרא שופר וד"א. ומתני' כרבנן דפסלי אפי' במינו דמתני' סתמא קתני. והכי קתני בתוספתא (פ"ב) במילתייהו דרבנן בין במינו בין שלא במינו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר. ומייתי לה נמי בירושלמי (הל' ו) ואפ"ה דחיק לאוקמי מתני' אף כר' נתן ומוקי לה כשסתמו בשאינו מינו מ"מ טפי אתיא כרבנן והכי מוכח לשון הירושלמי שופר שנסדק ודבק פסול. למי נצרכה לר' נתן כלמר לרבנן פשיטא דבק שברי שופרות עד הא רבי נתן כלומר אף היא נצרכה לר' נתן ניקב וסתמו רבי חייא בשם רבי יוחנן כר' נתן אתיא. ומפ' משום דאפשר לאוקמי בשאינו מינו וכ"ש כרבנן אתיא טפי. כיון דקתני ניקב בסתם משמע אף במינו שכן דרך לסתום השופרות במינן והא דקאמר בירושלמי אם היה מעכב התקיעה וסתמו. צריך לפרש אם היה מעכב לאחר שסתמו. ואפי' אי פליגא גמרא דידן אירושלמי גמרא דידן עיקר. הלכך שופר שניקב וסתמו במינו וחזר קולו לכמות שהיה תחלה דברי הכל כשר ואם לא חזר קולו כבתחלה פלוגתא דר' נתן ורבנן. ולכאורה היה נראה דהלכה כרבנן דמתני' לפי פשטא אתיא כרבנן אבל ר"ח פסק כר' נתן מדמפרש ר' יוחנן מילתיה אלמא כוותיה ס"ל. ולאו ראיה גמורה היא דמתוך דברי ר' יוחנן אנו למידין דרבנן נמי פסלי במינו אפי' נשתייר רובו מדקאמר ר' יוחנן דר' נתן לא מכשיר אלא נשתייר רובו מכלל דרבנן פסלי אפי' נשתייר רובו. אבל אם היה ר' יוחנן אומר דבריו על מילתייהו דרבנן דאמרי במינו פסול דאירי אפי' בנשתייר רובו לא הוה ידעינן מיניה מילתיה דרבי נתן דהוה מצינן למימר דרבנן פסלי בכל ענין ור' נתן מכשיר בכל ענין אפי' לא נשתייר רובו משום הכי ניחא ליה לר' יוחנן למימר למילתיה על דברי ר' נתן דמשמע מינה גם דברי חכמים אע"ג דלא ס"ל כר' נתן. מיהו דבריו דברי קבלה. ובהני תרי לישני דר' יוחנן ה"ג ורב אלפס ז"ל פסקו כלישנא קמא דר' יוחנן. וכן פסק

ר"י בכל מקום דבכל תרי לישני של תורה הלך אחר המחמיר. וריב"א כתב דבכל דוכתא הלכה כלישנא קמא שהוא דברי המרובין. אבל איכא דאמרי היינו י"א והן מועטין. ור"י גיאות ז"ל כתב דכל היכא דאיכא תרי לישני הלכתא כלישנא בתרא דבעל הגמרא ראה דברי מי שישרו בעיניו וסידרן באחרונה לקבוע הלכה כההיא לישנא. ומיהו נראה דהכא לא דמיא לתרי לישני דעלמא משום דאורחא למימר ארישא תחילה ובתר הכי איכא דמתני לה אסיפא. הלכך ליכא למיקם עלה הי מנייהו דאחריתי וצריכין למיעבד לחומרא. הלכך במינו כשר אפי' לא חזר לקולו כבתחילה והוא שנשתייר רובו. שלא במינו אם לא חזר קולו כבתחילה פסול אפילו אם נשתייר רובו. ובלא סתימה נמי אפילו נשתנה קולו כשר כדאיתא בירושלמי (שם). וטעמא דר' נתן סתמו שלא במינו ונשתנה קולו הוי שופר ודבר אחר כי שינוי הקול בא מחמת דבר אחר שאינו ממין השופר. אבל מינו אפי' נשתנה קולו אין ד"א גורם שינוי הקול וכל הקולות כשרין בשופר. ומהאי טעמא נמי בלא סתימה אף מעכב כשר דאין כאן שינוי מחמת ד"א ואם סתמו שלא במינו והקול הוא כמו שהיה קודם סתומו פסול דשופר וד"א קרינן ביה כיון דאין הקול כמו שהיה קודם נקיבה. זו היא שיטת התוס' על פי הירושלמי דר' נתן אמעכב התקיעה קאי ולקולא. וראיתי גדולים שפירשו דר' נתן או אם לאו כשר קאי ולחומרא ופוסל שלא במינו אפי' אינו מעכב את התקיעה ואינו עיקר:

הלכה ו

ת"ר נסדק לאורכו פסול. לא תני הכא אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר כדקתני גבי נסדק לרחבו. משום דלאורכו לא מיפסל אלא א"כ נסדק על פני כולו מראשו ועד סופו והיינו נסדק ודבקו דמתניתין דאיירי נמי לכל אורכו. ואשמעי' ברייתא דאע"ג דנקב המעכב את התקיעה כשר כל זמן שלא סתמו ונסדק כולו לאורכו פסול. ויש מפרשים דלהכי לא תני גבי ארכו אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר משום דבכל דהו מיפסיל לפי שמחמת הרוח וחוזק התקיעה הסדק הולך ומוסיף עד שיסדק כולו וכל זמן שלא נסדק כולו אם דבקו כשר. ופי' זה עיקר: לרחבו אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר דחשבינן מן הסדק ולמטה כאילו ניטל ואפי' מעכב התקיעה כשר ואם לאו פסול. ויראה דמיירי בנסדק רוב רחבו אבל מיעוט הוה ליה כנקב בעלמא וכשר. וכמה שיעור תקיעה פי' רבן שמעון בן גמליאל כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן והיינו טפח. כדאמרי' בפרק המפלת (נדה דף כו.) דשיעור שופר טפח ונקט האי לישנא הכא כדי שיאחזנו התוקע בידו ויראה לכאן ולכאן לפרש הטעם למה נתנו בו שיעור טפח כדי שיאחזנו התוקע בידו ויראה לכאן ולכאן ולא יאמרו לתוך ידו הוא תוקע:

הלכה ז

היה קולו דק או עבה או צרור כשר שכל הקולות כשרין בשופר. שלחו ליה לאבוה דשמואל קדחו בזכרותו ותקע בו יצא דמין במינו אינו חוצץ:

הלכה ח

א מתני' התוקע לתוך הבור או לתוך הדות או לתוך הפיטס אם קול שופר שמע יצא. ואם קול הברה שמע לא יצא: אמר רב יהודה לא שנו אלא אותם שעמדו על שפת הבור אבל אותם העומדים בבור יצאו. פרש"י שהן שומעין קול השופר לעולם. משמע מתוך אותן העומדים על שפת הבור פעמים שומעין קול שופר ופעמים שומעין קול הברה. וכן משמע לישנא דרב יהודה לא שנו דמתניתין מיפלגא בין שמע קול שופר ובין שמע קול הברה אלא לאותם העומדים על שפת הבור אבל העומדים בבור לעולם שומעין קול שופר. ולא ידעתי מה הבחנה יש אם קול שופר שמע או קול הברה שמע אם תלוי בהבחנת אדם שיאמר שמעתי קול שופר או תלוי בעומק הבור או בהתקרב אדם על שפת הבור והתרחקו ממנו. ולא מיסתבר שיהא תלוי בהבחנת האדם דלמה נשתנה תקיעת הבור פעמים קול שופר ופעמים קול הברה. ואם תלוי בעומק הבור או בקירובו על שפת הבור ובריחוקו כל זה צריך שיעור. על כן נראה לי אע"ג דרב יהודה אמר לא שנו אין בא כ"א לפרש המשנה והכי פירושו לא שנו אם קול הברה שמע אלא לאותם העומדים מל שפת הבור שהקול מתבלבל בבור קודם שיצא לחוץ ולעולם אינן שומעין אלא קול הברה. אבל לאותם העומדים בבור לעולם קול שופר הם שומעים ויצאו. אמר רבא

ב [דף כח] שמע מקצת תקיעה בבור ומקצת תקיעה על שפת הבור יצא ומסיק בתוקע ועולה לנפשיה. ואשמעינן דלא חיישינן זימנין דמפיק לרישיה ואכתי שופר בבור וקמערבב קול קמ"ל. אבל אחר ששמע מקצת תקיעה בבור ועלה ושמע סופה על שפת הבור או התחלתה בחוץ וסופה בפנים לא יצא שהשומע תחלת תקיעה בלא סופה או סופה בלא תחלתה לא יצא. וכן אם שמע מקצת תקיעה קודם שיעלה עמוד השחר ומקצת אחר שעלה עמוד השחר לא יצא:

הלכה ט

אמר רבא שופר של ע"ז לא יתקע בו ואם תקע בו יצא דמצות לאו ליהנות ניתנו. והא דאמרינן בפרק כיסוי הדם (דף פט.) לא יצא ומפרש טעמא התם משום כתותי מיכתת שיעוריה. התם מיירי בע"ז של ישראל דאין לה בטול עולמית וכיון שאין לה בטול כתות מיכתת שיעוריה וכה"ג איכא בפרק לולב הגזול (סוכה דף לא:) אהא דאמר רבא לולב של ע"ז אם נטל יצא. ופריך ממתני' לולב של אשירה פסול ומשני מתניתין באשירה

דמשה והכא מיירי בע"ז של נכרי כיון דראויה להתבטל לא מיכתת. ואם תאמר ע"ז של נכרי נמי מכי אגבהה נעשית ע"ז של ישראל כדאמר' בפ' כל הצלמים (עבודה זרה דף מב.) גזירה דלמא מגבה להו והדר מבטל. ויש לומר במגביה על מנת שלא לקנותה וההיא דלולב בי"ט שני שיוצא בשאול וגזול וכן בשופר אם תקע בשופר גזול יצא. והכי איתא בירושלמי (סוכה פרק ג' הלכה א') מה בין לולב לשופר אמר רב אסי בלולב כתיב ולקחתם לכם משלכם ברם הכא יום תרועה יהיה לכם מ"מ:

הלכה י

אמר רבא המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה. והמודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה המודר הנאה ממעין טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים אבל לא בימות החמה:

הלכה יא

[ע"ב] היה עובר אחורי בהכנ"ס או שהיה ביתו סמוך לבהכנ"ס ושמע קול שופר או קול אם כיון לבו יצא ואם לא כיון לא יצא. שלחו ליה לאבוה דשמואל כפאו ואכל מצה יצא. אמר רבה זאת אומרת התוקע לשיר יצא דמצות אין צריכות כוונה. אמר ליה ר' זירא לשמעיה איכוין ותקע לי אלמא קסבר משמיע נמי בעי כוונה. רב אלפס ז"ל לא הביא דברי רבה אלא רק דברי ר' זירא משום דס"ל דהכי הלכתא אע"ג דרבה ורבא והנך דשלחו לאבוה דשמואל סברי דמצות אינן צריכות כוונה הלכתא כר' זירא דפליגי ביה תנאי בפ' ערבי פסחים (פסחים דף קיד:) גבי ירקות אכלן דמאי בלא מתכוין יצא. ובאידך ברייתא תניא ר' יוסי אומר אע"פ שטבל בחזרת מצוה להביא לפניו (מצה) חזרת וחרוסת ודייק התם דלאו משום היכירא דתינוקות קאמר מדקאמר מצוה. אלא דמצות צריכות כוונה והכי נמי קאמר רבי יוסי בשמעתין דיחיד לא יצא עד שיתכוין שומע ומשמיע ור' יוסי נימוקו עמו וכן פסק בה"ג. וגרסי' נמי בירושלמי היה עובר אחורי בהכנ"ס וכו' הדא אמר מצות צריכות כוונה. ותניא נמי נתכוין שומע ולא נתכוין משמיע כו' עד שיתכוין שומע ומשמיע. ואע"ג דשנינהו רב אשי שינוייא דחיקא נינהו ופשטא דמתני' ובריית לא כוותיה הלכך אזלינן לחומרא ובעינן דעת שומע ומשמיע. ואם תקע להוציא את עצמו אין חבירו השומע התקיעה יוצא עד שיתכוין לו. והני מילי יחיד אבל ש"צ כיון דדעתיה אכ"ע לא בעינן עד דמתכוין ליה גופיה. כדתנן היה עובר אחורי בהכנ"ס ושמע קול שופר או קול מגילה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא:

הלכה יב

[דף כט] מתני' חש"ו אין מוציאין את הרבים ידי חובתן זה הכלל כל המחויב בדבר מוציא את הרבים ידי חובתן. וכשאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן: ת"ר הכל חייבין בתקיעת שופר כהנים לוים וישראלים גרים ועבדים משוחררים טומטום ואנדרוגינוס. מי שחציו עבד וחציו בן חורין. אנדרוגינוס מוציא את מינו ולא את שאינו מינו. טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו. מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו. אמר רב נחמן אף לעצמו אינו מוציא דלא אתי צד עבדות שבו ומפיק צד חירות שבו:

הלכה יג

א תני אהבה בריה דרבי זירא כל הברכות אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם וברכת היין. וה"ה לכל ברכות הנהנין. שאם לא יצא מוציא ואם יצא אינו מוציא. בעי רחבה

ב [ע"ב] ברכת הלחם של מצה וברכת היין של קידוש מהו כיון דחובה הוא מפיק או דלמא ברכה לאו חובה. ופשטינן אע"פ שיצא מוציא דאמר רב אשי כי הוינא בי רב פפא הוה מקדש לן כי הוה אתי אריסא מדברא הוה מקדש ליה: תנו רבנן לא יפרוס אדם פרוסה לאורחין אלא א"כ אוכל עמהם. פירוש שאם אילו אוכל עמהם נמצא שמוציא שם שמים לבטלה. אבל פורס הוא לבניו ובני ביתו אע"פ שאינו אוכל עמהם כדי לחנכן במצות. בהלל ובמגילה אע"פ שיצא מוציא: הדרן עלך ראוהו ב"ד

פרק ד

הלכה א

א יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה. משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד: (גמ') אמר ר"א כשהתקין ריב"ז לא התקין אלא ביבנה אמרו לו אחד יבנה ואחד בכל מקום שיש בו בית דין. רש"י פי' בית דין של כ"ג. אמרו עליו על רב אלפס ז"ל שהיה תוקע בר"ה שחל להיות בשבת. וכן משמע בהלכותיו שהביא מימרא דרב הונא ועם ב"ד ואין דרכו להביא אלא דבר הנוהג בזמן הזה. והוא היה מפרש כל מקום שיש בו בית דין לאו דוקא סנהדרין אלא בית דין מופלג וגדול בדורו ולא נהגו תלמידיו אחריו לעשות כן. אבל לא במדינה מאי טעמא. אמר רבה הכל חייבין בתקיעת שופר ואין הכל בקיאין בתקיעת שופר שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירנו ד' אמות ברשות הרבים והיינו טעמא דלולב. והיינו טעמא דמגילה:

ב [דף ל] בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש ושיהא יום הנף כולו אסור:

הלכה ב

מתני' [דף לב] סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עמהם ואינו תוקע ואומר קדושת היום ותוקע. זכרונות ותוקע. שופרות ותוקע ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים. דברי רבי יוחנן בן נורי. אמר לו ר"ע אם אינו תוקע למלכיות למה הוא מזכיר אלא אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עם קדושת היום ותוקע זכרונות ותוקע שופרות ותוקע ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים וקי"ל הלכה כר"ע מחבירו:

הלכה ג

א מתני' אין פוחתין מעשרה מלכיות ומעשרה זכרונות ומעשרה שופרות. רבי יוחנן בן נורי אומר אם אמרו שלש שלש יצא. אין מזכירין מלכיות זכרונות ושופרות של פורענות. מתחיל בתורה ומשלים בנביא רבי יוסי אומר אם השלים בתורה יצא: איבעיא להו האי שלש דקאמר ר' יוחנן בן נורי שלש מן התורה ושלש מן הנביאים ושלש מן הכתובים דהוו ליה תשע או דלמא אחת מן התורה ואחת מן הנביאים ואחת מן הכתובים דהוו שלשה מכולן. ופשטיה דאם אמר שלש שלש מכולן יצא כנגד תורה נביאים וכתובים ואמרי לה כנגד כהנים לוים וישראלים. אמר רב נחמן אמר בשמואל הלכה כר' יוחנן בן נורי.

ב [ע"ב] אין מזכירין מלכיות וזכרונות ושופרות של פורענות ארונות כגון ויזכור כי בשר המה. מלכיות כגון חי אני נאם ה' אלהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם. ואע"ג דאמר רב נחמן כל כי האי ריתחא לירתח רחמנא עלן וליפרקינן. כיון דבריתחא אמרה אדכורי ריתחא בריש שתא לאו אורח ארעא. שופרות כגון תקעו שופר בגבעה. אבל אם בא להזכיר זכרונות מלכיות ושופרות של פורענות של עובדי כוכבים מזכיר. זכרונות כגון זכור ה' לבני אדום. מלכיות כגון ה' מלך ירגזו עמים. אי נמי ה' מלך עולם ועד וגו'. שופרות כגון וה' אלהים בשופר יתקע וגו'. וסמיך ליה ה' צבאות יגן עליהם. ואין מזכירין זכרון של יחיד אפי' לטובה. כגון זכרה לי אלהי לטובה. וכגון זכרני ה' ברצון עמך. פקדונות הרי הן כזכרונות כגון וה' פקד את שרה וכגון פקד פקדתי אתכם דברי ר' יוסי רבי יהודה אומר פקדונות אינן כזכרונות. ואע"ג דקיימא לן ר' יוסי ור' יהודה הלכה כר' יוסי הכא נהוג עלמא כר' יהודה. שאו שערים ראשיכם והנשאו

פתחי עולם וגו' שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ראשונה שתים ושנייה שלש דברי ר' יוסי ור' יהודה אומר ראשונה אחת. ושנייה שתים. ונ"מ במחלוקת מי שרוצה לצמצם בעשרה מלכיות אבל לענין התוספת שידע לכמה מלכיות יעלו הפסוקים כדי שלא יוסיף על עשרה מלכיות לענין זה לא נחלקו דאין פוחתין מעשרה אבל אם בא להוסיף הרשות בידו ואין לומר כיון שיצא ידי חובתו בעשרה התוספת הוי כמו הפסק באמצע הברכות דהכי איתקין דאם רצה יוסיף והוי הכל בכלל הברכה. ויש שמקשין כיון שמפרש בגמרא כנגד מי הני עשרה פסוקים אלמא דוקא נינהו וכשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן. וכתב ר' אבי"ה ז"ל דאין לחוש לזה דהא שבעה שקורין בשבת וששה ביום הכפורים דמפרש במגילה (כג.) כנגד מה תקנום ואפ"ה תני (שם כא.) אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן הכא נמי לא שנא. ואע"ג דהכא לא תנא אבל מוסיפין עליהן כי התם מ"מ חזינן דאין קפידא בתוספת. אע"פ שמפרש בגמרא כנגד מה נתקן וה"ה נמי הכא. זכרון שיש עמו תרועה אומרה עם הזכרונות ועם השופרות. דברי ר' יוסי. ר' יהודה אומר אינו אומרה אלא עם הזכרונות בלבד. מלכות שיש עמו תרועה כגון ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו אומרה עם המלכיות ואומרה עם השופרות. דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר אינו אומרה אלא עם המלכיות. תרועה שאין עמה כלום כגון יום תרועה יהיה לכם אומרה עם השופרות. דברי ר' יוסי. ור' יהודה אומר אינו אומרה כל עיקר: ר' יוסי אומר אם השלים בתורה יצא דיעבד אין לכתחילה לא. והתניא רבי יוסי אומר המשלים בתורה הרי זה זריז ומשובח חסורי מחסרא והכי קתני מתחיל בתורה ומשלים בנביא רבי יוסי אומר משלים בתורה ואם השלים בנביא יצא וקיימא לן כר' יוסי וכן תניא בתוספתא (פ"ב) מתחיל בשל תורה ומסיים בשל תורה ואומר של נביאים וכתובים באמצע אע"ג דמזכיר של נביאים תחילה אנו נוהגין למימר של כתובים תחילה משום שאנו אומרים פסוקים הכתובים בספר תהלים ודוד קדים להני פסוקים דנביאים דאמרי' ותנא דתוספתא לא דקדק על הסדר אלא לאשמועינן דנביאים וכתובים באמצע אגב דבכל דוכתא מזכיר של נביאים תחילה. כדאמר (שם לא.) דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים הזכירם נמי הכא תחילה. אי נמי משום דאמר מסיים בתורה התחיל בנביאים שאצלו ומונה אחורנית וכן כתבו הגאונים שמסורת בידם שכתובים קודמין. ובמס' סופרים (פי"ח הל' ג) תניא בכל מקום דברי נביאים קודמין לדברי קדושה חוץ מכאן שדברי קדושה קודמין לדברי נביאים. ויש מרננים על מה שאנו משלימין בשופרות בהאי קרא וביום שמחתכם ובמועדיכם שכתוב בו ותקעתם בחצוצרות ואין כתוב בו שופר. וכתב ראבי"ה משום דאנו רגילין להוסיף והרי הזכיר עשרה פסוקים ואם

השלים בנביא יצא. ואותו פסוק קבעוהו בתפלה שהוא דברי רצוי ורחמים. והרמב"ן ז"ל היה אומר לא הביט און ביעקב אע"פ שכבר אמרו עם המלכיות הא אמר ר' יוסי אומרה עם המלכיות ואומרה עם השופרות. ה"ר יונה ז"ל היה אומר יום תרועה יהיה לכם. ואני אומר שאין לשנות מטבע ברכות שנהגו בימות הראשונים. וכי היכי דתרועה בלא שופר מיקרי שופר הה"נ תקיעה. ומשום דכתיב חצוצרות בקרא לא גריעי וכן משמע בירושלמי שהיו משלימין בו שופרות דגרסי' בפרק בתרא דמכילתין בעון קומי רבנן מהו להזכיר של ר"ח בר"ה. א"ר יעקב בר אסא בשם ר' יוסי העובר לפני התיבה בי"ט של ר"ה אין צריך להזכיר של ר"ח ואתיא כרב חסדא דאמר (עירובין מ') זכרון אחד עולה לכאן ולכאן. מעתה יבטל ר"ח בתפלה כיון שאמר בסוף שופרות וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם יצא. תניא א"ר אלעזר ותיקין היו משלימין אותן בשל תורה. בשלמא זכרונות ושופרות טובא איכא בתורה אלא מלכיות תלתא הויין ה' אלהיו עמו וגו' ויהי בישורון מלך וגו' ה' ימלוך לעולם ועד ואנן עשר בעינן וליכא. אמר רב הונא תנא שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד מלכות דברי ר' יוסי. ר' יהודה אומר אינה מלכות וידעת היום והשבות אל לבבך וגו' [מלכות דברי רבי יוסי ר' יהודה אומר אינו מלכות] אתה הראת לדעת מלכות דברי רבי יוסי ר' יהודה אומר אינה מלכות וקי"ל כר' יוסי:

הלכה ד

מתני' העובר לפני התיבה בי"ט של ר"ה השני מתקיע ובשעת ההלל הראשון מקרא את ההלל: ומוקי לה בגמ' בשעת הצרה. אע"פ שהצרה בטלה גזירה במקומה עומדת עד שיבוא ב"ד ויבטל ואמרי' בירושלמי (פרק זה הל' ח) ר' יעקב בר אבא בשם ר' יוחנן משום מעשה שאירע. פעם אחת תקעו בראשונה והיו השונאים סבורים שמא עליהם באים עמדו רגליהם והרגום ותיקנום בתפלת המוספין. ומיגו דאינון חמון להון קריין שמע ומצלו וקרו באורייתא ומצלו ותקעו אמרי בנימוסיהו אינון עסוקים. ריב"ל בשם אלכסנדרי שמע לה מן הדא שמעה ה' צדק זו ק"ש. הקשיבה רנתי זה רנון תורה. האזינה תפלתי זו תפלה. בלא שפתי מרמה זו מוסף. וסמיך ליה מלפניך משפטי יצא. דקדק רב האי ז"ל תוקע לא אמר אלא מתקיע אלמא אחר תוקע ולא ש"צ. ונ"ל הטעם כי הא דתנן בפרק אין עומדין (ברכות דף לד.) העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטירוף. ואם אין שם כהן אלא הוא לא ישא כפיו ואם הבטחתו שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפלתו רשאי ודאי דתקיעה לא הוי הפסק הלכך אם הוא מובטח שהוא חוזר לתפלתו רשאי לתקוע:

הלכה ה

ובשעת ההלל וכו' מדקאמר ובשעת ההלל וכו' מכלל דבר"ה לא אמרינן הלל מ"ט כר' אבהו דא"ר אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה וביום הכפורים אמר להם אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה:

הלכה ו

א מתני' שופר של ר"ה אין מפקחין עליו את הגל. ואין מעבירין עליו את התחום. ולא עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה. ולא שטין על פני המים ואין חותכין אותו לא בדבר שהוא משום שבות ולא בדבר שהוא משום לא תעשה אבל אם רוצה ליתן לתוכו מים או יין יתן: מ"ט משום דהוי י"ט עשה ולא תעשה ושופר עשה ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה

ב [דף לג] לא בדבר שהוא משום שבות סכינא. לא תעשה מגלא. תניא אבא שאול אומר מים או יין מותר כדי לצחצחו. מי רגלים אסור מפני הכבוד. אין מעכבין את התינוקות מלתקוע ומתעסקין בהן כדי שילמדו. והמתעסק לא יצא והשומע מן המתעסק לא יצא:

הלכה ז

א אין מעכבין את התינוקות מלתקוע הא נשים מעכבין והתניא אין מעכבין לא את הנשים ולא את התינוקות מלתקוע. אמר אביי לא קשיא הא ר' יהודה והא ר' יוסי ור"ש. דתניא בני ישראל סומכין ולא בנות ישראל סומכות דברי ר' יהודה ר' יוסי ור"ש אומרים נשים סומכות רשות והיה אומר ר"ת אע"פ שסתם תנא דמתני' כרבי יהודה הלכה כר' יוסי דנימוקו עמו ואמרי' נמי בפרק המוצא תפילין (עירובין דף צו.) דמיכל בת שאול היתה מנחת תפילין. ואשתו של יונה היתה עולה לרגל. ומעשה רב. וכן ההוא עובדא דפרק אין דורשין (חגיגה דף טז:) הביאוהו לעזרת נשים וסמכו עליו נשים כדי לעשות נחת רוח לנשים. וגם היה אומר ר"ת דנשים יכולות לברך על מצות עשה שהזמן גרמא. אע"פ שהן פטורות ואין כאן משום ברכה לבטלה וכתבתי ראייתו בפרק קמא דקידושין (סי' מט) אמתני' דכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. וכן כתב הרי"ץ גיאות ז"ל דהלכה כרבי יוסי דאמר רשות. וברשות יכולין לברך על כל המצות. ובעל העיטור כתב מסתברא דאין אחר תוקע להן אלא הן בעצמן. ונהגו באשכנז לתקוע לנשים יולדות קודם שתקעו בבהכנ"ס כדי שיוציא התוקע א"ע. וראבי"ה כתב כיון דנשים סומכות רשות ועבדי סמיכה בהקפת ידייהו אע"ג דדמי קצת לעבודה בקדשים ה"ה בתקיעה שהיא חכמה ואינה מלאכה מותר לתקוע להם ואפי' מי שיצא כבר ומותר נמי להוציא

את השופר בר"ה לבהכנ"ס כדי לתקוע להן. וכן נ"ל דלא גריעה אשה מקטן שלא הגיע לחינוך דמתעסקין בהן כדי שילמדו כ"ש לנשים דמכוונות למצוה מתעסקין בהן כדי שילמדו. אר"א אפי' בשבת וה"מ

ב [ע"ב] בקטן שהגיע לחינוך אבל קטן שלא הגיע לחינוך בי"ט אין בשבת לא. ואיכא דאמרי איפכא כלומר ה"מ בקטן שלא הגיע לחינוך אבל בקטן שהגיע לחינוך לא. ורש"י פי' כלישנא קמא. והקשה עליו ר"י כיון דהגיע לחינוך ואין מצות היום בשופר היכי אמרי ליה למיעבד איסורא ועוד תימה קטן שלא הגיע לחינוך אין מעכבין אותו מלתקוע בשבת אבל לכתחלה לא אמרינן ליה תקע. ואמאי והא אפי' בהגיע לחינוך שרי להתעסק בו כדי שילמדו ומ"מ לא מיחייב להפרישו כיון דאם לא היה שבת מצות היום בשופר. קטן שלא הגיע לחינוך מתעסקין כלו' מותר להניח להתעסק. וכן מוכח בריש ערכין (דף ב:) דקאמר התם הכל חייבין בתקיעת שופר לאתויי קטן שהגיע לחינוך. דתנן אין מעכבין את התינוקות מלתקוע:

הלכה ח

מתני' סדר תקיעות שלש של שלש שלש שיעור תקיעה כג' תרועות ושיעור תרועה כשלש יבבות תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת. פי' בשניה היינו בתקיעה אחרונה של מלכיות האריך בה כשיעור שתי תקיעות כדי שתעלה לו גם לתקיעה ראשונה של הזכרונות אין בידו אלא אחת. דאפסוקי תקיעה אחת לשתים לא מפסקינן. בירושלמי (הל' יא) גרסי' עלה דהך משנה ר' אבא בר זבדא בשם ר' זירא אומר אפי' אחת אין בידו למה ראשה גבי סופה מצטרף וסופה גבי ראשה מצטרף לא רישא אית ליה סיפא ולא סיפא אית ליה רישא אלמא דשניה לא עלתה לו כלום. ומפרש דאין בידו אלא אחת תקיעה ראשונה. ומביאין סעד לדבריהם דאי אאחרונה קאי למה ליה למימר תקע בראשונה לימא האריך ותקע בשניה כשתים אין בידו אלא אחת. ונ"ל דהאי סעד אין בו ממש דאכתי הוה מצי למיתני האריך ותקע בשניה כשתים אין בידו כלום ולא הוה צריך למיתני תקע בראשונה כדי לסיים אין בידו אלא אחת אלא ודאי האי דנקט תקע בראשונה משום דמינה ידעינן דהאריך בשניה כשתים כיון דהאריך בה יותר מבראשונה. דאי לאו הכי היכי ידעינן דמשך בה כשתים הא אין שיעור בתקיעה למעלה דכל מאי דבעי מאריך בה אבל השתא מוכחת הראשונה על השניה שהיא כשתים וקשה לי על הך פירושא מדפריך לעיל פרק ראוהו ב"ד (ראש השנה (דף כז.) וכח.) ואמאי ליסליק בתרתי אלמא דפשיטא ליה לגמרא דידן דלחדא מיהא סלקא. וגם מדמשני פסוקי תקיעה מהדדי לא מפסקינן משמע דלתרתי לא פסקי אבל לחדא מיהא

סלקא. וצ"ל דגמרא דידן פליג אהא דירושלמי. ונ"ל לפרש גמרא דידן כמו הירושלמי והכי פירושה וליסליק ליה בתרתי תחלתה לסוף מלכיות וסופה לתחילת זכרונות. ומשני פסוקי תקיעתא מהדדי לא פסקינן. וכיון דאי אפשר לחלק לשנים גם בחדא נמי לא סלקא כדמפרש טעמא בירושלמי כיון שהיה בדעתו שהן שתי תקיעות וזה אי אפשר דפסוקי תקיעתא מהדדי לא פסקינן גם לחדא נמי לא סלקא שמצטרפין יחד הראש וסוף דהראש לפי כוונתו היא לשם מלכיות וסיפא שהיא לשם זכרונות אינה מצטרפת עמה הלכך אין לראשונה סוף ואין לשנים ראש. והרמב"ן ז"ל כתב דהירושלמי לאו על הדא מילתא איתמר אלא אההיא דשופר מאריך וחצוצרות מקצרות דגרסינן התם (הל' ג) א"ר יוסי הדא אמרה פשוטה ששמע מקצתה מן המתעסק יצא. הדא אמרה דאי תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת. רבי בא בר זבינא אומר אפי' אחת אין בידו וכו'. וה"פ הדא אמרה פשוטה ששמע מקצתה מן המתעסק שלא כיון לשם מצוה ובא חבירו ואמר לו איכוין ותקע לי להשלים את התקיעה ולשם מצוה והאריך בהשלמה כשיעור תקיעה יצא. ומייתי ראיה מהא דתנן דמשך בשנייה כשתים אין בידו אלא אחת וכיון דאין בידו אלא אחת נמצא דכמה שהאריך יותר מכדי תקיעה אינו אלא כמתעסק אפי"ה עולה מקצתה לאחת. ואתא ר' בא לפלוגי דזה ששמע פשוטה מן המתעסק אפי' אחת אין בידו כיון דבתחילת התקיעה היה מתעסק נמצא דרישא לית ליה סיפא וכו'. ולא דמי למשך בשניה כשתים דהתם מיהא מתחלתו ועד סופו היתה כוונתו לשם מצוה והוה ליה למימר לרבי בא בר זבינא לא יצא אלא אגב דאמר משך בשנייה כשתים אין בידו אלא אחת נקט נמי גבי מתעסק אין בידו אפי' אחת אע"ג דלא שייך גבי מתעסק האי לישנא. וניחא השתא אין בידו אלא אחת היינו שניה:

הלכה ט

שיעור התקיעה כשלש תרועות. והתניא שיעור התקיעה כתרומה. אמר אביי תנא דידן קחשיב תקיעות דכולהו בבי תרועות דכולהו בבי פירוש שיעור תקיעות שלפני התרועה כשיעור שלש תרועות של אחריהם וכן שיעור תקיעות שאחר תרועה כשיעור שלש תרועות שלפניהם. תנא ברא קחשיב דחד בבא ולא פליגי. שיעור תרועה כשלש יבבות. והתניא שיעור תרועה כשלשה שברים. אמר אביי בהא ודאי פליגי דכתיב (במדבר כט) יום תרועה יהיה לכם ומתרגמינן יומא יבבא יהא לכון. וגמרינן מאימיה דסיסרא דכתיב בה (שופטים ה) בעד החלון נשקפה ותייבב. מר סבר גנוחי גנח ומר סבר ילולי יליל. פירוש מאן דתני שברים סבר גנוחי גנח כאדם שגונח מלבו כדרך החולים שמאריכין

בגניחותיהן. ומאן דתנא יבבא ילולי יליל כאדם הבוכה ומקונן קולות קצרים סמוכים זה לזה:

הלכה י

א ת"ר מנין שבשופר ת"ל (ויקרא כה) והעברת שופר תרועה אין לי אלא ביובל בר"ה מנין ת"ל בעשור לחודש השביעי

ב [דף לד] שאין ת"ל בחדש השביעי מה ת"ל בחדש השביעי שיהו כל תרועות של חדש השביעי זה כזה. ומנין שפשוטה לפניה ת"ל והעברת ומנין שפשוטה לאחריה ת"ל תעבירו. אין לי אלא ביובל בר"ה מנין ת"ל בחדש השביעי שיהו כל התרועות של חדש השביעי שוות. ומנין לשלש של שלש שלש דכתיב והעברת שופר תרועה שבתון זכרון תרועה יום תרועה יהיה לכם. ומנין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה ת"ל שביעי שביעי לג"ש הא כיצד שלש שהן תשע. שיעור תקיעה כתרועה שיעור תרועה כשלשה שברים. התקין ר' אבהו בקיסרי תקיעה ושלשה שברים ותרועה ותקיעה. ממה נפשך אי ילולי יליל ליעבד תקיעה ותרועה ותקיעה. ואי גנוחי גנח ליעבד תקיעה ושלש שברים ותקיעה. מספקא ליה אי גנוחי גנח אי ילולי יליל. מתקיף לה רב עוירא ודלמא יללא הוא וקפסקו שברים בין תקיעה לתרועה. דהדר עביד תקיעה ותרועה ותקיעה. מתקיף לה רבינא ודלמא גנוחי הוא וקפסיק תרועה בין שברים לתקיעה. דהדר עביד תקיעה ושלש שברים ותקיעה. אלא ר' אבהו מאי אתקין אי ילולי יליל הא עבדינן ואי גנוחי הוא הא עבדינן. מספקא ליה דלמא גנוחי ויליל. אי הכי איפכא נמי ניעביד. סתם איניש כי מיתרע ביה מילתא מגנח והדר יליל. כתב רב האיי בתשובה. אל תחשבו כי נפלה בימי ר' אבהו ספק בדבר זה שהרי משניות קדומות אחת אומרת שלש יבבות ואחת אומרת שלש שברים וקאמר אביי בהא פליגי. וכך היה הדבר מימים קדמונים מנהג לכל ישראל מהם עושים תרועה יבבות קלות. ומהם עושים יבבות כבדים שהן שברים. אלו ואלו יוצאין ידי חובתן כי שברים כבדים תרועה הן ויבבות קלות תרועה הן. והיה הדבר נראה כחלוקה אע"פ שאינה חלוקה. והן התנאים כמו שאמרנו למעלה הללו שונין שיעור תרועה כשלש יבבות והללו שונין שיעור תרועה כשלשה שברים. אלו משנתן כמנהגם ואלו משנתן כמנהגם. וקאמר אביי בהא פליגי ולאו פלוגתא היא שיהו מטעים אלו את אלו. אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה. וחכמים של הללו מודים הם כי שברים תרועה הם וחכמים של הללו מודים כי יבבות תרועה הן. וכשבא ר' אבהו ראה לתקן תקנה שיהו כל ישראל עושין מעשה אחד ולא יהא ביניהם דבר של הדיוטות נראה כחלוקה: שיעור תרועה כשיעור שלשה יבבות פירש רש"י שלשה קולות בעלמא כל דהו. לפי

זה צריך ליזהר בשברים שלא יאריך על כל אחד בפני עצמו כשלש יבבות של שלש כחות כל שהוא דאם כן יצאו מכלל שברים ונעשו תקיעה דהא שיעור תקיעה כתרועה ושיעור תרועה כשלש יבבות. וצריך להאריך בתקיעה של קשר"ק יותר מבשל קש"ק ובשל קש"ק יותר מבשל קר"ק דהא שיעור תקיעה כתרועה וקשר"ק אנו עושין משום דגנח ויליל נמצא שצריך להאריך בתקיעה של קשר"ק כשיעור שלשה שברים ושלשה יבבות ובתקיעה של קש"ק כשיעור שלשה שברים דקש"ק משום ספק גנח עבדינן וקר"ק משום ילולי יליל. מיהו אם הוא מאריך בכל התקיעות אין לחוש דאין עליהם שיעור למעלה ויכול להאריך בה כמו שירצה כדתנן ומשך בשניה כשתים. וכן תרועה אע"ג דשיעורא כשלשה יבבות יכול להאריך בה כמו שירצה ומטעם זה נמי אין לחוש אם נעשה ארבעה או חמשה שברים שהשברים תרועה הן יכול להאריך בהן כמו שירצה. וה"ר מאיר וריב"א ז"ל היו אומרים דיבבא היא שלשה כחות של כל דהו ונמצאת שיעור תרועה כתשעה כחות וכן תקיעה ולדבריהם אין לחוש אם האריך קצת בשברים וצריך למשוך בתקיעה של קשר"ק כשיעור שלשה שברים ותשע כחות ומי שלא משך בתקיעה כשיעור הזה ומשך קצת בשברים לא קיים מצוה לא כמר ולא כמר. ור"ח פי' כפרש"י וכן הוא אומר בירושלמי (פרק זה הלכה י) איזוהו הרעה בתלת דקיקין ושברים ותרועה יש לעשות בנשימה אחת משום דלמא גנוחי גנח וילולי יליל והכל תרועה אחת הן. ואע"פ שאין דרך האדם לגנוח ויליל בנשימה אחת מ"מ תרועה היא גנוחי ויליל בעינן שתהא התרועה כאחת בלא הפסק. ואם עשה תקיעה תרועה ותקיעה בנשימה אחת לא יצא מפני שאין כאן לא סוף ולא ראש. ומיהו בירושלמי לא משמע הכי דגרסי' התם (הל' י) תני עשאו בנפיחה אחת יצא. והתניא ג' של ג'. התם שלא יפחות פי' והתנן ג' של ג' ואם עשאן בנפיחה אחת אין כאן ג' של ג' ומשני הא דאמר ג' של ג' היינו שלא יפחות מן השיעור אבל לענין שיפסיק ביניהם לא נאמר. ונהגו העם לתקוע מיושב אחר קריאת התורה קשר"ק ג' פעמים וקש"ק ג"פ וקר"ק ג"פ ומברכין עליהן ברכת התקיעה. ומפני שהצבור צריכין לשמוע תקיעות של סדר ברכות לפיכך חוזרין ותוקעין על סדר ברכות קשר"ק פעם אחת וקש"ק פעם אחת וקר"ק פעם אחת. ובדין הוא שיהו תוקעין על סדר ברכות כסדר שתקעו כשהן יושבין אלא כיון שהברכות אינן מעכבות את התקיעות הרי כבר יצאו ידי חובתן באותן שתקעו יושבין ודי להם לתקוע קשר"ק קש"ק קר"ק על סדר הברכות פעם אחת שלא להטריח על הצבור וכן מנהג בכל העולם ובשתי ישיבות. ורבינו תם ז"ל היה תמה על מנהג זה דקשר"ק של מלכיות וקש"ק של זכרונות וקר"ק של שופרות סותרין זה את זה דאי גנח ויליל איבעי למיעבד כולהו קשר"ק. ואי גנח לחוד

איבעיא ליה למיעבד כולהו. קש"ק. ואי יליל לחוד בעי למיעבד כולהו קר"ק והנהיג רבינו תם לתקוע בזכרונות ובשופרות קשר"ק כמו במלכיות דהשתא נפיק מכל ספיקי וליכא אלא הפסק וכדי שלא לשנות את המנהג ביותר לא חיישינן להפסק דהא קי"ל שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא. ורבינו אבי"ה כתב בשם ריב"א דהא דתיקן רבי אבהו קשר"ק קש"ק קר"ק לא בשביל שהפסיק בשהייה. אלא בשביל שהפסיק סדר התקיעות בקול אחר דבעינן פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה בלא הפסק קול אחר ואם שינה בסדר התקיעות אפי' לא שהה כדי לגמור כולה חוזר. והביא ראבי"ה ראיה מירושלמי דפרק שני דברכות דמייתי התם הך דר' יוחנן דתשע שעות ומסיים אמר רבי והוא ששמע על הסדר פי' ששהה ושתק ולא שינה הסדר ולדבריהם ההפסק פוסל. וקצת ליתן טעם למנהג שלנו דשמא סבירא לן כמ"ד אחת מדברי תורה ושתים מדברי סופרים וכיון שנעשו בישיבה כל הספיקות של תורה ושל סופרים לא חשו לחזור לעשות בשעת תפלה אלא ספיקא דאורייתא מפני טורח ציבור. וצריך לדקדק בתקיעה שאנו עושין מיושב לאחר שסיים כל הקשרקי"ם ומתחיל בקש"ק וכן לאחר שסיים כל הקשקי"ם ומתחיל בקר"ק למה תוקעין שתי תקיעות זו אחר זו ממה נפשך פטור מתקיעה אחת דאי גנח ויליל הרי יצא בקשר"ק ואי גנח לחוד לא הוצרך לקשר"ק שתקע ותקיעה אחרונה של קשר"ק תעלה לקש"ק וכן תקיעה אחרונה של קש"ק תעלה לקר"ק. ואפשר כיון שעשה התקיעה לשם פשוטה אחרי תרועה לא רצו שתעלה לפשוטה שלפני תרועה. ור"ת כתב שיש לברך על תקיעת שופר משום דעשייתה היא גמר מצותה. וראבי"ה הביא הירושלמי תוקע שופר צריך לברך אקב"ו לשמוע בקול שופר ושהחיינו ואח"כ תוקעין. וכן כתב בה"ג הא דמברכים לשמוע בקול שופר ולא מברכים לתקוע בשופר או על תקיעת שופר כמו על מקרא מגילה משום דבשמיעת קול שופר הוא יוצא ולא בתקיעת שופר. כדתנן לעיל (דף כז:) התוקע לתוך הבור וכו' ופעמים שהתוקע ובעצמו לא יצא כגון שהיה עומד על שפת הבור והכניס פיו לתוך הבור ותקע:

הלכה יא

מעשה אירע במגנצא בשנת תתק"ה שתקע התוקע פעמים קשר"ק ובשלישי תקע ב' שברים והתחיל להריע והחזירוהו קצת הקהל לראש ומקצת הקהל אמרו לו תקע שבר אחד וסיים והוא התחיל לתקוע כבתחלה ותקע שלשה פעמים קשר"ק ובסדר קש"ק תקע שני פעמים קש"ק ובשלישי תקע ארבעה שברים ותקיעה והחזירוהו לראש אותן שהחזירוהו כבתחלה ותקע עוד שלשה פעמים קש"ק וכעס עליהם רבי אליקים בר יוסף ז"ל ואמר אם חכמה אין כאן זקנה יש כאן ושלא כדין החזירוהו. ור"א בר נתן חתנו

הסכים לדבריו ואמר שלא כדין החזירוהו וגם התוקע עבר על שבות דרבנן ואותו שחיסר מן השברים והתחיל בתרועה לא הפסיד סדרו בכך כיון דתרועה ושברים שניהם משום תרועה דקרא הוא דקא עבדינן דמספקא לן דלמא גניח ויליל והכל תרועה אחת היא והוה ליה כמו נתקל בשברים שחוזר עליו והכא נמי יחזור ויתקע שבר אחד ויתקע תקיעה דכיון שלא נגמרה התרועה לא הוי הפסק וכאילו נעשו בזה אחר זה דמי אבל ודאי אם נגמרה תרועה הוי הפסק כיון דשלשה שברים יש לו להיות זה אחר זה והופסק בתרועה הוי הפסק והוי כתרועה שנחלקה לשתים שאינה כלום וצריך לחזור ולתקוע קשר"ק. אבל שני הקשרקי"ם הראשונים לא הפסיד שהרי לא שהה בין ראשון לאחרון כדי שיעור שהייה דהיינו כדי לתקוע קשר"ק כולה. ואפי' לרבי אבהו דאית ליה שהיות מפסיקין ה"מ בשהה כדי לגמור את כולה וכ"ש לרבי יוחנן דלית ליה שהיות מפסיקין במצות כלל דלא הוי הפסק ע"כ. ומה שכתב שיחזור שבר אחד ויריע משמע מדבריו שא"צ לעשות שלשה שברים בנשימה אחת אבל לפי מה שכתבתי לעיל שצריך לעשותן בנשימה אחת היה צריך לחזור ולתקוע שלשה שברים ויריע. ומה שכתב אבל ודאי אם נגמרה התרועה הוי הפסק וכו' עד והוי כתרומה שנחלקה לשתים ואינה כלום וצריך לחזור ולתקוע קשר"ק אינו נ"ל דכיון שלא גמר הקשר"ק אם אין התרועה כלום בשביל שנחלקה לשתים יחזור ויתקע שלשה שברים ואין ההפסק של תרועה פסולה מפסקת. ולא דמי להא דמתקיף רב עוירא ודלמא ילולי הוא וקמפסקי שברים בין תקיעה לתרועה דהתם אי ילולי הוא קא פסקי דאין השברים מעין התרועה כלל והוי לגמרי קול אחר ובעינן פשוטה לפניה בלי הפסק קול אחר כדפירשתי לעיל. אבל קשר"ק עושין משום ספק דלמא גנח ויליל והוי הכל תרועה אחת וקול אחד אלא שקיצר בתרועה שלא עשה שלשה שברים כה"ג לא הוי הפסק דאין כאן הפסק קול אחר ופעמים רבות שהתוקע מתחיל לתקוע ואין הקול עולה לו יפה ופוסק ומתחיל לתקוע או להריע ולא מיפסיל בשביל שהפסיק בקול קצר שהשמיע בשופר דלא מקרי הפסק כיון שאין זה קול אחר כיון שהוא מעין התקיעה או התרועה אלא שלא היה כשיעור. ואותו שתקע ארבע שברים לא קלקל כלום כמו שכתבתי למעלה (סי' י) דתקיעה ושברים אין להם שיעור למעלה וכמו שעושין בתרועה כמה כחות כך יכול לעשות כמה שברים. ואם התחיל לתקוע ועף והוצרך אחר לגמור מתחיל ממקום שפסק ואינו צריך לברך כיון ששמע ברכת הראשון. ואע"פ שלא היה בדעתו לתקוע מ"מ גם על השמיעה היה צריך לברך ולשמוע קול שופר אלא שנפטר בברכת התוקע וה"ה אם תקע נפטר בשמיעת הברכה. ואף אם לא יכול המברך לתקוע כלום נפטר התוקע בברכת המברך:

הלכה יב

שאלו מקמי ריש מתיבתא המברך על תקיעת שופר בתר ס"ת והסיח ודיבר צריך לברך על התקיעה של סדר ברכות או לא. ואהדר להו הכי חזו רבנן שגוערין בזה שסח עד שלא יתקע על סדר ברכות אבל לחזור ולברך אינו חוזר. ולא דמיא הא לתפילין דאמר רב חסדא (מנחות לו.) הסח בין תפלה לתפלה חוזר ומברך. דהנך שתי מצות נינהו דתניא (שם לח.) תפילין של יד אינה מעכבת של ראש ושל ראש אינה מעכבת של יד ולא עוד אלא דלא חוזר ומברך אותה ברכה אלא ברכה אחריתי הוא דמברך דמקשינן (שם לו.) סח אין לא סח לא והא שלח רב חייא בר רב הונא משמיה דרב על תפילין של יד אומרים להניח תפילין ועל תפילין של ראש על מצות תפילין. ופרקינן אביי ורבא דאמרי תרוייהו לא סח מברך אחת סח מברך שתים ואעפ"כ קשה להסיח דתנן (שם) סח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה וכל שכן האי שסח בין תקיעות שמיושב לתקיעות שמעומד אלא שאינו חוזר ומברך דמצוה אתת היא וראיה שהרי ההלל שמברכין קודם קריאתו ואעפ"כ סח בין פרק לפרק לא הוצרך לברך ע"כ. ור"י גיאות ז"ל כתב ולא עוד אלא אפי' הקהל צריכין ליזהר שלא להסיח שאין זה מברך לתקוע אלא לשמוע בקול שופר וראבי"ה כתב אע"פ שהגאון לא הזכיר אלא בין תקיעות שמיושב לתקיעות שמעומד נ"ל דהוא הדין סח בין התקיעות שמיושב שאינו חוזר ומברך: תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת:

הלכה יג

אמר רבי יוחנן [ע"ב] שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא. תניא נמי הכי שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא. מתשע בני אדם כאחת לא יצא. אע"ג דאמרינן לעיל (דף כז.) דתרי קלי מתרי גברי משתמעי. שאני הכא דליכא בתרועה פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה כיון ששמען בבת אחת. תקיעה מזה ותרועה מזה בזה אחר זה יצא אפילו בסירוגין ואפי' כל היום כולו. ומי א"ר יוחנן הכי והא א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק בהלל ובמגילה אם שהה לגמור את כולה חוזר לראש. לא קשיא הא דידיה והא דרביה וקי"ל כרבי יוחנן דאמר אפי' בט' שעות יצא. ובהלל ובמגילה נמי אע"פ ששהה לגמור את כולה אינו צריך לחזור לראש אלא קורא ממקום שפסק ובברכות פרק מי שמתו (סי' כג) הארכתי בפסק זה:

הלכה יד

א ת"ר תקיעות אין מעכבות זו את זו ברכות אין מעכבות זו את זו. תקיעות וברכות של ר"ה ויה"כ מעכבות זו את זו. פי' רש"י תקיעות וברכות דעלמא כגון דתעניות אין מעכבות

זו את זו אם בירך ולא תקע או תקע ולא בירך. ומשמע מתוך פירושו אבל דר"ה ויום הכפורים מעכבות זו את זו. אם בירך ולא תקע או תקע ולא בירך וא"א לומר כן דהא תנן שתי עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין הולך למקום שתוקעין ואינו הולך למקום שמברכין. ותנן נמי מי שבירך ואח"כ נזדמן לו שופר משמע דבלא שופר יכול לברך. אלא ה"פ תקיעות או ברכות מעכבות זו את זו דומיא דרישא דקתני ברכות אין מעכבות זו את זו. פירוש שש ברכות שמוסיפין בתענית צבור אם אינו יודע כולן יאמר מקצתן דאינן מעכבות זו את זו וכן תקיעות שמפורש התם דאחר כל ברכה וברכה תוקעין ומריעין ותוקעין ואם יודע לתקוע ולא להריע או יודע להריע ולא לתקוע יעשה מה שיודע. אבל דר"ה ויום הכפורים מעכבות זו את זו וצריך לברך מלכיות וזכרונות ושופרות או לא יברך כלל וכן תקיעה שברים ותרועה אם הוא יודע שלשתן יתקע ואם לאו לא יתקע. ומאי שנא של ר"ה ויום הכפורים. כדרבא דאמר רבא אמר הקב"ה לישראל אמרו לפני בר"ה מלכיות זכרונות ושופרות. מלכיות כדי שתמליכוני עליכם. זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר: מי שבירך ואח"כ נזדמן לו שופר תוקע ומריע ותוקע שלש פעמים: טעמא דבירך ואח"כ נזדמן לו שופר אבל אי אית ליה שופר מעיקרא כי שמע להו אסדר ברכות שמע. אמר רבא לא אמרן אלא בחבר עיר. תניא נמי הכי כשהוא שומען שומען על הסדר ועל סדר ברכות בד"א בצבור אבל יחיד שומען על הסדר ולא על סדר ברכות. יחיד שלא תקע חבירו תוקע לו. יחיד שלא בירך אין חבירו מברך לו. מצוה בתוקעין יותר מבמברכין. כיצד שתי עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין הולכין למקום שתוקעין ולא הולכין למקום שמברכין אע"ג דהאי ודאי והאי ספק: כשם ששליח ציבור חייב כל כך יחיד ויחיד חייב. ר"ג אומר שליח ציבור מוציא את הרבים ידי חובתן. תניא אמרו לו לר"ג למה צבור מתפללין. אמר להן כדי שיסדיר שליח צבור את תפלתו. אמר להן ולדבריכם למה שליח צבור יורד לפני התיבה אמרו לו להוציא את מי שאינו בקי אמר להן כשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי מכאן פסקו בהלכות גדולות דיחיד שלא הזכיר של ראש חודש או כל דבר שצריך לחזור ולהתפלל יכוין דעתו וישמע מפי שליח ציבור כל שמונה עשרה הברכות מראש ועד סוף ויוצא ידי חובתו. ואע"ג דאמר לקמן (דף לה) דלא פטר ר"ג אלא עם שבשדות דאניסי שטרודין במלאכתן שאינן יכולין לבוא. אבל הנך דבעיר לא היינו היכא שלא התפלל כלל אבל אם כבר התפלל ושכח ולא הזכיר מוציא אף את הבקי. וכן כתב בשאלתות דרב אחאי פרשת ויצא. וכן משמע בפרק תפלת השחר (ברכות דף כט.) דאמר רב אסי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים [מחזירין אותו] ושאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו

מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה. ופריך עלה מדתניא טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים ושאלה בברכת השנים מחזירין אותו. ומשני הא ביחיד והא בציבור. אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מודים חכמים לרבן גמליאל בברכות של ר"ה ויה"כ. ורב אמר עדיין היא מחלוקת. ומי א"ר יוחנן הכי והא א"ר יוחנן הלכה כרבן גמליאל בברכות של ר"ה ויום הכפורים הלכה מכלל דפליגי אמר רבה מאן מודים רבי מאיר. והלכה מכלל דפליגי רבנן. דתניא ברכות של ר"ה ויום הכפורים שליח ציבור מוציא את הרבים ידי חובתן דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים כשם ששליח ציבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב. ושמעינן מינה דהלכתא כרבן גמליאל בברכות של ר "ה ויום הכפורים בלבד אבל בשאר ימות השנה לא אלא כשם ששליח ציבור חייב כך כל בקי ובקי חייב וכן הלכתא. ועם שבשדות דאניסי ולא מצו למיתי לבי כנישתא בר"ה ויום הכפורים שליח ציבור מוציאן ידי חובתן אבל דעיר אין ש"צ מוציאן ידי חובתן אלא עד דאתו לבי כנישתא ושמעו מש"צ מתחלה ועד סוף. ירושל' (הל' יא) רבן גמליאל וכו' רב הונא צפוראה בשם ר' יוחנן הלכה כר"ג באילין תקיעתא והוא שישנו שם מראש התפלה. ומ"ש ר"ה ויוה"כ ששליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן מה שאין כן בשאר ימות השנה

ב [דף לח] אילימא משום דנפישי בהו קראי והא אמר רב הונא אמר רב (נחמן) כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב א"צ. פי' רש"י שוב א"צ לומר קרבנות המוספין ובשם רבותיו פי' מלכיות זכרונות ושופרות. והקשה הא דלא כרבנן ודלא כרבי יוחנן בן נורי דתנן אין פוחתין מי' מלכיות רבי יוחנן בן נורי אמר שלש. ור"ת מפרש דאמלכיות זכרונות ושופרות קאי. והיכא דאתחיל פליגי דלא יפחות למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אבל אם אינו רוצה לומר כלל יפטור את עצמו. על ידי ככתוב בתורתך שאז הוא כולל כולם יחד דנביאים וכתובים כולהו איקרו תורה. אבל כשאמר פסוק אחד גילה בדעתו שאינו רוצה לכלול כולם בכלל ובתורתך כתוב לאמר וא"כ לא יפחות מן המנין למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. אבל מקראות של מוסף שהן במקום הקרבנות כדכתיב ונשלמה פרים שפתינו (ובזמן) שהראה הקב"ה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים כשיתבטלו הקרבנות שיהיו ישראל יוצאין בהזכרתן (תענית דף כז:) אין לבטלן וצריך להזכירם לעולם. אבל מוסף של ר"ח בר"ה אין צריך להזכיר אלא די בזה שהוא אומר מלבד עולת החודש ומנחתה שבזה נכלל כל מוספי ר"ח ויאמר נמי ושני שעירים לכפר. והרבה נחלקו על ר"ת בזה כי עשה את הטפל עיקר ואת העיקר טפל כי פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות נשנו במשניות ופסוקי קרבנות לא הוזכרו לא במשנה ולא בגמרא אלא שנהגו לאומרם במקום הקרבנות ואם על מלכיות זכרונות ושופרות אמר

רב כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר כאילו הזכירן כ"ש בקרבנות מוספין דהוי כאילו הזכירם וקיים ונשלמה פרים שפתינו. ונהגו בספרד שאין מזכירין פסוקי מוספין אלא בשבת ור"ח דרגילי ולא אתי למיטעי בהן אבל בכל המועדות אין מזכירין דאתי למיטעי בהו. אלא משום דאושי בברכות דכל שבתות וי"ט מתפללין שבע ברכות ובהני תשע. אמר רבי אלעזר לעולם יסדיר אדם תפלתו ואחר כך יתפלל. אמר רבא מסתברא מילתיה דרבי אלעזר בברכות של ר"ה ויה"כ ובפרקים אבל של שאר ימות השנה לא צריך וכמה הוא של פרקים משלשים יום ולהלן. גרסינן בעירובין (דף מ.) אמר רבא כי הוינן בי רב כהנא איבעיא לן מהו להזכיר של ר"ח בר"ה כיון דחלוקין הן במוספין אמרינן או דלמא זכרון אחד עולה לכאן ולכאן. ומסיק דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן כשאומר את יום הזכרון הזה עולה גם לר"ח דכתיב ובראשי חדשיכם ונזכרתם לפני ה' אלהיכם וקרבנות מוסף ר"ח אין צריך להזכיר כדאיתא בירושלמי שהבאתי למעלה (סי' ג'). ור"ת היה אומר מלבד עולת החודש ומנחתה ובזה נכלל כל המוספין שהן כולן עולות והיה אומר ושני שעירים לכפר. והכי איתא בירושלמי רב מפקד לתלמידיו לאדכורי מוספין ועולת החודש ומנחתה ושני שעירים לכפר ושני תמידים כהלכתן ואמר רבא (שם:) כי הוינן בי רב הונא איבעיא לן מהו להזכיר זמן בר"ה ויום הכפורים כיון דמזמן לזמן אתו אמרינן או דלמא כיון דלא אקרו רגלים לא אמרינן לא הוה בידיה כי אתא לקמיה דרב יהודה אמר ליה אנא אקרא חדתא נמי אמר זמן א"ל רשות נמי לא איבעיא לן כי קמיבעיא לן חובה. ומסיק והלכתא אמר זמן בר"ה ויה"כ. ולענין זמן בליל שני כתב רש"י בתשובה רבותינו אמרו שאין אומרים אלא ביום ראשון לפי שהן קדושה אחת וכיומא אריכתא דמי מה שאין כן בשני ימים טובים של גליות שהן משום ספק ושתי קדושות הם ואומר זמן בשניהם. אבל אני אומר שצ"ל בו זמן וכן נוהגין במקומינו ובכל המקומות שעברתי ואין חילוק בין י"ט של ר"ה לשאר ימים טובים של גליות אלא לענין ביצה ומחובר כאסור את של זה בזה וטעמא משום דאף בזמן ב"ד פעמים שהיו עושין שניהם יום טוב אע"פ שלא היה שם ספק דיום שני היה עיקר יום טוב והיו גומרים יום ראשון בקדושה כדי שלא יזלזלו לשנה הבאה אבל לענין זמן ממה נפשך אי ספיקא הוא אומר ואי אמנהגא דב"ד סמכינן שהיום נוהגים קודש ולמחר קודש אומר זמן דהא מיום שני היו מונין תיקון המועדות והוא עיקר ר"ה וצ"ל בו זמן וכן הלכה ע"כ. וכן כתב רשב"ם בשם רש"י זקנו וכן מסתבר טעמא הלכך י"ל זמן גם ביום שני. והגאונים כתבו שאין לומר זמן בשני לא בקדוש ולא בשופר. וכן כתב רבינו יצחק בר יהודה. ובעל העיטור כתב כרש"י. וכן השיב רבינו משולם בר קלונימוס ז"ל. וטוב שיקח אדם פרי חדש ויניחנו לפניו ויברך

שהחיינו ויהיה דעתו על הפרי ויצא ידי ספק וכן היה אומר רבינו מאיר ז"ל. רבינו יצחק בר יהודה הנהיג במגנצא לומר והשיאנו בר"ה ויה"כ בשם רבינו אלעזר הגדול וכן רבינו משולם שאל את פי ראש ישיבה שבירושלים והשיבו שאומרים והשיאנו בר"ה ויה"כ. והביאו ראיה מירושלמי דפרק הרואה. אבל גאון רבינו יצחק הלוי ז"ל הנהיג בגרמייז"ש שלא לומר לפי שברכת מועדים לא שייך אלא בשלש רגלים דכתיב ג"פ בשנה יראה וסמיך ליה איש כמתנת ידו כברכת ה' וגו'. וכן כתב רבינו שלתיאל דברכת מועדיך זהו קרבן חגיגה דכתיב ביה כברכת ה' אלהיך וזה אינו כ"א שלש פעמים בשנה ומטעם זה אין לומר ואין אנו יכולין לעלות ולהראות לפניך אלא יש לומר אין אנו יכולין לעשות חובותינו לפניך. כתב ראבי"ה שאלתי את רבותי ר"ה שחל להיות בשבת אם אומרים למוצאי שבת ותודיענו מפני שאומרים בו וחגיגת הרגל ור"ה לא חג ולא רגל. והשיבוני דאע"פ כן מתפללין ותודיענו כי היכי דאמרינן (חולין דף כו:) במוצאי יו"ט בהבדלה בין יום השביעי לששת ימי המעשה דאמרינן סדר הבדלות הוא מונה הכא נמי סידור תיקון הוא מונה. אבל בתשובת מר שר שלום כתוב בר"ה היו אומרים בשתי ישיבות בין בתפלה בין בקידושא מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום הזכרון הזה שהרי כתוב אלה מועדי ה' בריש ענינא ובסוף מנינא וידבר משה את מועדי ה' וקאי אכל ענינא פסח ועצרת וראש השנה ויום הכפורים וסוכות ושמיני עצרת וכולהו איתקוש להדדי לקרותם מועדי ה' מקראי קדש וכתיב זכרון תרועה מקרא קדש. ושנינו במשנה לעיל (יח.) על ששה חדשים שלוחים יוצאים כו' באלול מפני תקנת המועדות מקיש ר"ה לסוכות ומנין שנקרא חג שנאמר בכסה ליום חגינו. ומנין שנקרא שמחה שנאמר וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ואמר מר (סוכה נה.) חדשיכם כיצד זה ר"ה. וגם בספר עזרא מצינו שהיו בוכים בשובם מן הגולה ואמר להם עזרא כי קדוש היום לאדוננו ואמר אכלו מעדנים ושתו ממתקים כדי שתהא השנה שמינה ומתוקה עליכם ושלחו מנות לאין נכון לו ודרשו רבותינו ז"ל (ביצה טו.) למי שלא הניח עירובי תבשילין. ופשטו של מקרא למי שהיה בדעתו להתענות מאתמול ולא הכין לו מאכל. מכאן שאין מתענין בראש השנה והכי איתא בריש פרק שלישי דתעניות בירושלמי (הלכה ג) ר"ע אומר מתריעין ולא מתענין שכן מתריעין בראש השנה ולא מתענין. ובפרק שני דמס' ערכין (דף י:) אמרינן דראש השנה ויום הכפורים איקרו מועד ובסוטה (דף מא.) גבי פרשת המלך קאמר אי כתב רחמנא במועד הוה אמינא ר"ה דאקרי מועד. וגם רבינו שמואל בר רבי חפני כתב שמנהג בשתי ישיבות שאם חל ראש השנה בשבת אומרים מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום הזכרון הזה זכרון תרועה מקרא קודש.

ואם חל להיות בחול אומרים יום תרועה מקרא קודש. וכן כתב רב פלטוי גאון ותתן לנו באהבה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון. ורב האי כתב אין מנהג לומר חגים וזמנים לששון וכן המנהג פשוט בזמן הזה בכל המקומות. ובאשכנז ובצרפת נוהגין שלא לומר והשיאנו בר"ה ויה"כ ובשאר מקומות אומרים אותו. וכן כתב רי"ץ גיאות ז"ל שנהגו בשתי ישיבות ובכולהו בבל שמתפללין הצבור רק שבע ברכות וש"צ יורד ואומר תשע. והביא תשובות הרבה לראשונים לרב עמרם ולרב נטרונאי שאמרו מעולם לא התפללו צבור בר"ה אלא שבע. ורב שרירא גאון בנו כך אמרו והזכיר עוד גאונים אחרים וכולם כך אמרו וכן העידו. אבל הוא כתב ואנו קבלנו מחכמים גדולים ובעלי הוראה ואנשי מעשה שקבלו הם מחכמים שלפניהם כגון רב שמואל הלוי שקבל ומן רב חנוך וזקנים שבדור הלכה למעשה שאין מתפללין ז' אלא ט' וכן מורין ועושין ומתניתין מסייע להו דמקשי רבנן לר"ג לדבריך למה צבור מתפללין והוא אומר להם למה ש"צ יורד אלמא מה שהצבור מתפללים ש"צ יורד ואומר. לרבנן צבור עיקר ולר"ג ש"צ עיקר. וכתב הרמב"ן ז"ל באמת שטענותיו של הרב גדולות הם אבל כיון שהגאונים מעידים ואומרים שמעולם לא נעשה כן בישיבה שהיחידים אומרים שבע ושליח צבור יורד ואומר תשע וכך מנהגם מעולם ע"כ יש לנו לקבל עדותם שהגאונים קבלו מרבנן סבוראי ורבנן סבוראי מרבנן אמוראי ובישיבתן על כסא של רב אשי הן יושבים ובבהכ"נ שלו היו מתפללין. ועוד שהיה מנהגם פשוט ברוב ישראל עד שבאו דברי הרי"ץ גאות ז"ל וחזר מקצת המערב למנהג שלנו ולמנהג זה נתתי לבי בדבר ונתקיים בי מה שאמרו רבותינו כל דבר שבית דין נותנין לבם עליו לסוף עולה בידם כמו שנאמר למשה מסיני וכן היא הצעה של הלכה זו דודאי ר"ג ורבנן בכל השנה כולה פליגי מדאמר רבי יוחנן הלכה כרבן גמליאל בר"ה ויום הכפורים בלבד מכלל דפליגי אפילו בשאר ימות השנה ונפסקה הלכה כרבן גמליאל בר"ה וביה"כ בלבד ונמצאו פטורין בתשע בלבד משום דאוושי וחייבין בשבע כשאר ימים טובים שהרי חובת היום הן וחייבין בה כשאר ימים טובים כמו שהן חייבין בשבע ביוצר ובמנחה אבל התקיעות דאינון מלכיות זכרונות ושופרות שתוקעין בהן הן הן ששליח צבור פוטר וכן נכון. ולא הבנתי הדברים הללו שנאמרו למשה מסיני דכיון שתקנו תשע ברכות לאומרן במוסף של ר"ה היאך יהו הקהל חייבין לומר שבע מהם השתים שתשע של מוסף ראש השנה הן כמו שבע של שבתות וימים טובים וכמו שאי אפשר לדלג מאותן שבע כך אי אפשר לדלג מן התשע דברכות מעכבות זו את זו ושליח צבור פוטר את הצבור מכולן משום דאוושי אלא שהצבור מתפללין כדי שיסדיר שליח צבור את תפלתו וצריכים להתפלל כולן דאם התפללו שבע יהו כולן לבטלה כיון שמחסר

מן הברכה ומנהג אבותינו תורה היא ואין לשנות: תנא בפרקי דרבי אליעזר פרק מ"ו רבי יהושע בן קרחה אומר ארבעים יום עמד משה בהר קורא מקרא ביום ושונה משנה בלילה לאחר ארבעים יום ירד ושבר את הלוחות בשבעה עשר בתמוז ועשה ארבעים יום במחנה והרגו הלוים את ישראל ושרף את העגל והכרית ע"ז מישראל והתקין כל שבט שבט במקומן בראש חדש אלול אמר הקב"ה למשה עלה אלי ההרה והעבירו שופר בכל המחנה שהרי משה עלה להר שלא יטעו עוד בע"ז והקב"ה נתעלה באותו שופר שנאמר עלה אלהים בתרועה וגו'. ולכך התקינו חכמים שיהו תוקעין שופר בראש חדש אלול בכל שנה ושנה כדי להזהיר את ישראל שישובו בתשובה שנאמר אם יתקע שופר בעיר וגו' וכדי לערבב את השטן שלא להשטין על ישראל ע"כ וכן נהגו באשכנז לתקוע כל חדש אלול בקר וערב אחר התפלה. ונראה לי דטעות סופר בפרקי דרבי אליעזר מה שכתב ועשה ארבעים יום במחנה שהרי בהר היה שלשה פעמים ארבעים יום ובשבעה עשר בתמוז שבר את הלוחות ודן את ישראל ובשמונה עשר עלה וירד בתשעה [ועשרים] באב ובר"ח אלול עלה. אמר לי רב כהן צדק מנהג בשתי ישיבות לומר תחנונים בהני עשרה יומי שבין ר"ה ליום הכפורים וכן אומר רב עמרם ורב האי מנהג לומר תחנונים בהני עשרה ימים בלחוד ושמעינן דמקצת אתרוותא קיימי מראש חודש אלול ואמרי דביה סליק משה להר פעם שלישית ונחת בלוחות שניות ביום הכפורים וכל המוסיף לבקש רחמים זכות הוא לו. להרי"ץ הגיאות ז"ל ואנן מנהגינו מהנך דקיימי מר"ח אלול. ולהתענות בשני ימים טובים של ר"ה ובשבת שבין ר"ה ליום הכפורים הכי אמר מר רב נטרונאי גאון ביו"ט ראשון של ראש השנה אי אפשר לישב בו בתענית משום דמדאורייתא הוא אבל ביו"ט שני ובשבת לית בהו קושיא משום דעשרה יומי אינון משונין מכל ימות השנה. לפיכך נוהגין רבותינו לישב בהן בתעניות בין בחול בין בשבת. ע"כ. ודבריו תמוהין שאסר להתענות ביו"ט ראשון של ר"ה והתיר להתענות בשבת. ונראה דברי רב האי שכתב ולהתענות בשני ימים טובים של ר"ה אנו רואין שיפה הוא שלא להתענות שכך אמרו פרנסי ישראל הראשונים לישראל בר"ה אכלו מעדנים ושתו ממתקים כי קדוש היום. וכן בשבת שובה אין אנו רואין שיתענה אדם שהרי תשעה באב שהוא תענית חמור לא רצו לקבוע אותו בשבת אלא דחו אותו ואפי' להשלים בתענית שהתחיל בערב שבת נסתפקו בכמה דורות עד שנחתכה הלכה (עירובין מא.) מתענה ומשלים ואם להשלים בשבת כך היאך נאמר שבתענית נדבה שפיר דמי הילכך לא תעשו כן ע"כ. וכן דעת (הרי"ז) גיאות ז"ל וכתב דעשרת ימי תשובה מיקרי יום צום לא מיקרי. וכן כתבתי למעלה בשם מר שר שלום גאון. ועוד הביא ראבי"ה ראיה מהירושלמי בפ"ק

דר"ה (הלכה ג) אמר רבי סימון כתיב כי מי גוי גדול רבי חנניא ורבי יהושע חד אמר איזו אומה כאומה זאת שיודעת אופיה של אלהיה בנוהג שבעולם אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתכסה שחורים ומגדל זקנו ואינו חותך צפרניו לפי שאינו יודע איך דינו יוצא אבל ישראל אינן כן לובשים לבנים ומתעטפין לבנים ומגלחים זקנם וחותכים צפרניהם ואוכלין ושותין ושמחים בראש השנה לפי שיודעין שהקדוש ברוך הוא עושה להם נסים ומטה את דינם לכף זכות וקורע להם גזר דינם. והכי איתא נמי בויקרא רבה. ובתשובת רב נחשון גאון אוסר נמי להתענות בר"ה. ירושלמי בפ"ק דשבת (הלכה א) ר' חייא רבה מפקיד לרב אי את יכול למיכל כולה שתא בטהרה אכול ואי לא אכול שבעה ימים בשתא וכתב ראב"י העירי ז"ל קבלתי שאלו שבעה ימים הן שבין ראש השנה ליום הכפורים על כן נהגו באשכנז אף אותן שאין נזהרין מפת של נכרים כל השנה בעשרת ימי התשובה נזהרין: הדרן עלך יום טוב וסליקא לה מסכת ראש השנה